

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**3-4 GADU VECU BĒRNU SOCIĀLĀS
ADAPTĒŠANĀS SEKMĒŠANA
SIŽETA LOMU ROTAĻĀS
PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ**

KVALIFIKĀCIJAS DARBS

Autors: Olga Ružanska

stud. apl. or13012

Darba vadītājs: Dr.paed., doc.

Līga Āboltiņa

RĪGA

2016

ANOTĀCIJA

„3-4 gadu vecu bērnu sociālās adaptēšanās sekmēšana sižeta lomu rotaļās pirmsskolas izglītības iestādē”

Darba autore: Olga Ružanska

Zinātniskā vadītāja: Dr.paed., doc. Līga Āboltiņa

Kvalifikācijas darba apjoms: 75 lpp., 9 tabulas, 14 attēli, 15 pielikumi, izmantoti 38 literatūras avoti.

Kvalifikācijas darbā ir veikts teorētiskais un praktiskais pētījums par sižeta lomu rotaļas iespējām 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanās sekmēšanā.

Tāpat darba tika veikta bērnu vecāku un pirmsskolas pedagogu anketēšana.

Darba nobeigumā ir izdarīti secinājumi un izteikti priekšlikumi.

Darbam ir praktiska nozīme: tas var tik izmantots pirmsskolas izglītības iestādēs darbā ar dažāda vecuma bērnu grupām. Tāpat darbs var būt lietderīgs augstākās izglītības iestādes studentiem.

Atslēgas vārdi: sociālā adaptēšanās, sižeta lomu rotaļa, bērnu attīstība.

ANNOTATION

"Advancement of Social Adaptation of 3-4 Year Olds in Plot Based Role Games in Preschool"

Author of the paper: Olga Ružanska

Consultant of the paper: Dr.paed., doc. Līga Āboltiņa

Volume of the paper: 75 pages, 9 charts, 14 pictures, 15 appendices, 38 sources of literature.

In the qualification paper, a research of theoretical and practical advancement of social adaptation of 3-4 year olds in plot based role games is carried out.

A part of practical research is a survey – questionnaire - carried out by parents and teachers of the preschool educational institution “X”.

The end of the paper provides conclusions and suggestions that are made by the author.

Applicability of the paper: the paper is suitable for preschool educational institutions working with various age groups. It can also be useful for students of higher educational institutions.

Key Words: social adaptation, plot based role games, children development.

SATURS

Anotācija.....	2
Annotation	3
Saturs	4
Ievads.....	5
1. Teorētiskās nostādnes par 3-4 gadus vecu bērnu sociālo adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē	8
1.1. Sociālās adaptācijas jēdziena būtība un skaidrojums	8
1.2. 3-4 gadus vecu bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums	10
1.3. 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptācijas raksturojums	12
1.4. 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanas kritēriji	16
2. Sižeta lomu rotaļu organizācijas un norises raksturojums	20
2.1. Sižeta lomu rotaļu būtības skaidrojums	20
2.2. Sižeta lomu rotaļu metodoloģisks apraksts	24
3. 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanās izpēte un tās sekmēšana	31
3.1. Pētījuma vērtēšanas kritēriju un metodoloģijas apraksts	31
3.2. 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanās sākotnējā izpēte	32
3.3. Izmēģinājumdarbības gaita	35
3.4. Pētījuma datu analizēšana	41
Nobeigums	46
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	48
Pielikumi	51

IEVADS

Mūsdienās sabiedrībai ir augsti sasniegumi savā attīstībā: jaunas tehnoloģijas ienākušas katras ģimenes dzīvē, tiek celtas lielas pilsētas okeāna vidū un plānoti ceļojumi uz Marsu. Zinātniski-tehniskie sasniegumi padarījuši cilvēku dzīvi par ļoti pilnvērtīgu un vienlaicīgi sarežģītu: atliek maz laika ģimenei, bērniem.

Vienlaicīgi ikdienā pieaug dažādu stresu izraisītāju – stresoru – iedarbība, kas palielina cilvēku negatīvo emocionālo fonu kopumā: pieaug satraukuma līmenis, agresija, cilvēki kļūst par nervoziem un grūti savaldīgiem. Viņiem rodas grūtības saskarsmē, viņi slikti saprot viens otru, pieaug konfliktu skaits ne tikai profesionālajā darbībā, bet arī personīgajā dzīvē. Nesaskaņu dēļ ģimenēs cieš, pirmkārt, bērni.

Vecāki ir spiesti ievietot bērnus pirmsskolas iestādēs jau no agrīnās bērnības, lielākā daļa bērnu pirmsskolas iestādi sāk apmeklēt no pusotra gada vecuma. Pirmsskolā bērni bieži pavada dienas lielāko daļu, tāpēc ir svarīgi, lai bērni pirmsskolā justos droši un priecīgi.

Pirmsskolas izglītības iestāde ir pirmā iestāde, kas atver bērnam sociāli sabiedriskās dzīves pasauli. Pirmsskolas vecumā bērniem sāk veidoties personība, bērns apgūst turpmākajai dzīvei nepieciešamās prasmes un iemaņas. Pirmās sociālās attiecības bērnam veidojas ģimenē. Atnākot uz pirmsskolas iestādi, bērns nokļūst jaunajā vidē, kur viņam jāveido jaunas sociālās attiecības ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Protams, ka sociālo attiecību maiņa rada bērnam sarežģījumus un stresu. Bērnam ienākšana pirmsskolas iestādē ir svarīgs dzīves notikums, un no tā, kā bērns ir sagatavots ģimenē jauniem apstākļiem ir atkarīgs ne tikai adaptēšanās process, bet arī turpmākā bērna attīstīšanās un socializēšanās. Lai sociālās adaptācijas process būtu veiksmīgs, ir nepieciešama profesionālā palīdzība, ko sniedz pirmsskolas iestāde.

Kvalifikācijas darbam tika izvēlēta tēma „3-4 gadu vecu bērnu sociālās adaptēšanās sekmēšana sižeta lomu rotaļās pirmsskolas izglītības iestādē”, jo autore uzskata to par aktuālu. Tēmas aktualitātes pamatā ir tas, ka pirmsskolas iestāde ir pirmā ārpusģimenes institūcija, ar kuru bērniem veidojas saskarsmes attiecības. Bērna organisma pielāgošanās jauniem apstākļiem un jaunai darbībai rada nepieciešamību rūpīgi izvērtēt visus faktoros, kas veicina bērna sociālās adaptēšanās procesu pirmsskolā.

Izmaiņas sociālajā, ekonomiskajā un politiskajā dzīvē, dažādu problēmu saasinājums sabiedrībā, t.sk. arī pirmsskolas izglītības jomā, rada nepieciešamību atrast jaunus uzdevumu risinājumus, atrast jaunas efektīvas iespējas bērnu veiksmīgai sociālai adaptācijai tik strauji mainīgajā dzīvē sabiedrībā, kā arī iespējas, kas to veicina. Tieši tāpēc pirmsskolnieku sociālā adaptācija ir ļoti svarīga. Turklāt ir svarīgi arī izpētīt faktoros un nosacījumus, kas nodrošina veiksmīgu sociālo adaptāciju.

Mūsdienās, valstī notiek vairākas pārmaiņas, kuras ietekmē gan sabiedrību kopumā, gan katru cilvēku atsevišķi un rada cilvēku psiholoģijas izmaiņas, viņu uzskatu, pārliecību, tikumības vērtību un sociālo lomu izmaiņas. Un katrs cilvēks uztver šīs pārmaiņas dažādi: vieni – viegli, bet citi – ar stresu un represijām. Īpaši bīstami tas ir attiecībā pret bērniem, kuri veido to sabiedrības daļu, kurām vēl nav izveidojusies imunitāte, lai stāvētu pretī sabiedrības ietekmēm. Tieši bērniem ir vairāk nepieciešama kolektīvā darbība, saskarsme, pašnoteikšanās sabiedrībā, un to trūkums kavē bērnu attīstību, gan sociālo, gan individuālo.

Kvalifikācijas darba mērķis ir noskaidrot sižeta-lomu rotaļas iespējas 3-4 gadu vecu bērnu sociālās adaptēšanās sekmēšanā.

Lai sasniegtu darba mērķi ir izvirzīti šādi uzdevumi:

- Analizēt literatūru par 3-4 gadīgo bērnu sociālās adaptēšanās procesu pirmsskolas iestādēs;
- Analizēt 3-4 gadu vecu bērnu pedagoģiski psiholoģiskās īpatnības;
- Raksturot sociālās adaptēšanās kritērijus;
- Analizēt sižeta-lomu rotaļas būtību un aprakstīt tās metodoloģiju;
- Veikt praktisku pētījumu par sižeta lomu rotaļas iespējām adaptēšanās sekmēšanā;
- Veikt bērnu vecāku anketēšanu ar mērķi noskaidrot viņu viedokli par bērnu sociālo adaptēšanās procesu;
- Veikt pirmsskolas izglītības iestādes „X” pirmsskolas pedagoģu anketēšanu ar mērķi noskaidrot viņu viedokli par sižeta lomu rotaļas izmantošanu pedagoģiskajā procesā;
- Izdarīt secinājumus un sniegt priekšlikumus.

Pētījuma jautājums - kā sižeta lomu rotaļas sekmē 3-4 gadus vecu bērnu sociālo adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē?

Kvalifikācijas darbs ir pētījums, kura:

- Pētījuma objekts – pirmsskolas pedagoģiskais process;
- Pētījuma priekšmets – 3-4 gadu vecu bērnu sociālā adaptēšanās pirmsskolā;
- Pētījuma metodes –
 - Teorētiskā pētījuma metode (literatūras un avotu analīze);
 - Pedagoģiskā novērošana;
 - Izmēģinājuma darbība;
 - Anketēšana;
 - Iegūto datu analīze;
 - Secinājumi un priekšlikumi.

Praktiskās daļas pētījuma bāze:

- Pirmsskolas izglītības iestādes “X” 21 bērns vecumā no 3 līdz 4 gadiem;
- Pirmsskolas izglītības iestādes “X” bērnu vecāki;
- Pirmsskolas izglītības iestādes „X” pirmsskolas skolotāji.

Pētījuma periods: 2015.gada maijs, 2 nedēļas, 2015.gada septembris-oktobris, 10 nedēļas.

Darbs balstās uz šādu autoru pētījumiem un teorētiskām atziņām: D.Dzinteres, L.Āboltiņas, D.Lieģenieces, D.Škuškovnikas, A.Ļubļinskas, V.Jonītes, N.Mihailenko, N.Krasnoščekovas un citu autoru, kā arī interneta resursos pieejamie materiāliem.

1. TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES PAR 3-4 GADUS VECU BĒRNU SOCIĀLO ADAPTĒŠANOS PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

1.1. Sociālās adaptācijas jēdziena būtība un skaidrojums

Cilvēka adaptācijas kolektīvā un sabiedrībā problēmu zinātnieki pētīja gan psiholoģijā, gan socioloģijā, gan pedagoģijā.

Termins „adaptācija” nāk no latīņu vārda *adaptio* – pielāgošana, piemērošana, ar kuru saprot organisma, viņa funkciju, orgānu pielāgošanu vides apstākļiem. Adaptācija vērsta uz cilvēka orgānu un orgānu sistēmu darbības saglabāšanu jaunos, izmainītos apstākļos.

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā jēdziens „adaptācija” tiek skaidrots kā pielāgošanās (arī pielāgošana) jaunai situācijai, prasībām, noteiktiem apstākļiem (Beļickis, Blūma, 2000).

I.Zaicevs (И.Зайцев) uzskata, ka adaptācijas būtība ir organisma spējas, saņemot informāciju no ārējās pasaules, atbildēt ar adekvātu reakciju. Tas nozīmē, ka organisms izmanto indivīda atmiņu par iepriekšējo pieredzi. Tieši tā var izskaidrot cilvēka adekvātas sociālās reakcijas, ienākot jaunā kolektīvā vai nokļūstot jaunajos sociālajos apstākļos (Зайцев, 2005).

Adaptācija tas ir procesa, izpausmes un rezultāta kopums (Мардахаев, 2005).

Adaptācija kā process ir cilvēka adaptācijas spējas dabiskā attīstīšana dažādos vides apstākļos un dažādos nosacījumos. Šis process palīdz cilvēkam nodrošināt pašrealizāciju. Par tādiem nosacījumiem var uzskatīt ģimeni, pirmsskolu, skolu. Adaptāciju kā izpausmi raksturo cilvēka uzvedība, attieksme un darbības rezultāts noteiktajos vides apstākļos, kā arī spējas tai pielāgoties. Pēc cilvēka izpausmes var spriest par viņa adaptēšanās pakāpi konkrētajiem apstākļiem konkrētajā laika periodā. Savukārt adaptācija kā rezultāts liecina par to, kādā pakāpē bērns ir adaptējies konkrētiem apstākļiem, un kādā mērā tas atbilst bērna vecumam, sociālajām normām un likumiem, kas pieņemti sabiedrībā, kurā viņš dzīvo (Мардахаев, 2005).

Tātad, visu cilvēka dzīvi – no bērnības līdz vecuma gadiem var uzskatīt ka adaptācijas procesu, jo dzīves laikā mainās gan apkārtējie apstākļi un vide, gan cilvēka uzskati par tiem.

Tieši pirmsskolas izglītības iestāde ir tā jaunā vide, kurā bērns iepazīstas ar jaunu apkārtni, veido jaunas attiecības. Adaptācija ietver bērna individuālo reakciju, kura ir atkarīga no bērna psiho - fizioloģiskām un personības īpatnībām, un tieši tāpēc adaptācijas process tās un termiņš katram bērnam ir cits (Зверева, 2000).

Sociālā adaptācija - cilvēka pielāgošanās sociāli kultūras vides migrācijai ilgstošas slimības, sociālās izolācijas vai darba maiņas gadījumā (Breslavs, 1999,134.).

Sociālo adaptāciju skaidro kā cilvēka pielāgošanās sociālās sfēras nosacījumiem, kas sevī ietver:

- Adekvātu apkārtējās vides un sevis paša uztveri;
- Atbilstīgu attiecību sistēmu un saskarsmi ar apkārtējiem;
- Spēju strādāt, mācīties, organizēt brīvo laiku un atpūtu;
- Pašapkalpošanās, pašorganizācijas un savstarpējās apkalpošanas kolektīvā prasmi;
- Uzvedības izmaiņas atbilstoši citu cerībām (Gailuma, 2002).

Sociālo adaptāciju nosaka gan sociālekonomiskais stāvoklis valstī, sabiedrībā, gan bērna personības socializācija. Tāpat šo procesu ietekmē arī ģimenes sociālekonomiskais stāvoklis, no kura ir atkarīgs bērna uzturs, izglītošanas iespējas, tātad bērna fiziskā un garīgā attīstība. Bērns dzīvo sabiedrībā un ģimenē, viņam apkārt ir dažādi cilvēki ar savu raksturu, īpatnībām, vēlmēm un bērnam jāmacās sadzīvot kopā ar citiem cilvēkiem. Tātad, sociālās adaptācijas jēdziens iekļauj personības sadarbību ar apkārtējo vidi – sociālo apkārtni, attālinātu un tuvāko.

Sociālā adaptācija ir:

- Cilvēka aktīvā pielāgošanās izmainītajai videi izmantojot dažādus sociālos līdzekļus;
- Personības un sabiedrības savstarpējo attiecību optimizācija, darbības mērķu tuvinājums, likumu un normu iegaumēšana un ievērošana;
- Bērna sociālo lomu un uzskatu iegaumēšanas process un rezultāts, kas ir svarīgi gan bērnam, gan viņa apkārtnē – vecākiem, pedagogiem, vienaudžiem, citiem cilvēkiem un sabiedrībai kopumā (Кыраев, 2002).

Izdala divus sociālās adaptācijas veidus:

1. Progresīvais – kad tiek sasniegta personības un sabiedrības interešu un mērķu vienotība;
2. Regresīvais - formālā adaptācija, kas neatbilst sabiedrības un personības attīstības interesēm, kas rada problēmas situācijas un atņem iespējas personībai pašrealizēties (Колоцова, 2006).

Tātad, autore uzskata, ka progresīvo adaptācijas veidu var uzskatīt par veiksmīgu adaptāciju, un regresīvo adaptāciju – par dezadaptāciju - adaptācijas traucējumi, zūdot cilvēka spējai pielāgoties sociālajiem apstākļiem (Breslavs, 1999). Tā var būt gan ilgstoša, gan īslaicīga.

Lai adaptācija būtu veiksmīga, jāpastāv šādiem apstākļiem:

- Noteikts dzīves ritms;
- Dažādas aktivitātes un darbību maiņa;
- Iespēja biežāk palikt vienatnē;
- Saskarsme ar vecākiem, pedagogiem un vienaudžiem (Lieģeniece, 1999).

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka sociālās adaptācijas pakāpe, t.i. tās ātrums un veiksmīgums, katrā gadījumā ir dažāds, un ir atkarīgs no dažādiem apstākļiem, piemēram, no iedzimtiem faktoriem - temperamenta, fiziska un garīgā stāvokļa. Taču tas ir atkarīgs arī no bērna audzināšanas principiem, un pats svarīgākais – no vecākiem. Tieši vecāki ar savu rīcību stimulē vai traucē adaptācijas gaitu.

Taču tajā pašā laikā ir cilvēki, kuri „jebkuros apstākļos jūtas atbilstoši situācijai- spēj brīvi justies un rīkoties tā, kā to prasa attiecīgais dzīves brīdis. Turpretī ir cilvēki, kas bieži nespēj iejusties situācijās, jūtas nepiemēroti, it kā „nolien maliņā”. Daži cilvēki uzvedas gluži pretēji - uzvedas skaļi un izaicinoši, tā mēģinot slēp savas patiesās izjūtas, savu nespēju adaptēties. Mazi bērni raud, bļauj, sit savus tuviniekus, mētā rotaļlietas vai arī slēpjas mātes brunčos, kautrējas, nerunā” (Škuškovnika, 1998, 6,).

Tādējādi, apkopojot augstāk norādīto, secinām, ka sociālā adaptācija ir indivīda un sabiedrības sadarbības process, kura laikā sabiedrības prasības pieņem sabiedrības dalībnieki. Tas ir indivīda aktīvās pašrealizācijas process un rezultāts sociālajā vidē atbilstīgi sabiedrībā pieņemtajām uzvedības normām un noteikumiem. Sociālā adaptācija ir indivīda saskarsmes prasmes, uzvedības un darbības veidošanas pamats, kas ļauj personībai pašapstiprināties, realizēt savas vajadzības, intereses un dzīves potenciālu.

1.2 .3-4 gadus vecu bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums

Lai noskaidrotu 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptācijas īpatnības, ir nepieciešams noskaidrot 3-4 gadus vecu bērnu pedagoģiski psiholoģiskas īpatnības, viņu intereses un saskarsmes loku.

Psihiskā attīstība raksturīga ar to, ka bērnam patīk dalīties ar citiem ar savām mantām, kā arī vienlaicīgi pieprasa, lai ar viņu arī dalītos. Bērns tiecas uz saskarsmi gan ar bērniem, gan ar pieaugušajiem. Veidojas pamati darboties komandā. Bērni apgūst jūtas un emocijas. Tāpat arī viņi pierod pavadīt laiku šķirti no savām ģimenēm, attīsta savu neatkarību un pašpalīdzības prasmes, piedzīvo rutīnu un gūst no tās drošības sajūtu. Galvenā izzināšanas funkcija ir uztveršana. Tieši uztveršana ir pamats domāšanas, runas, atmiņas, uzmanības un fantāzijas attīstībai. Šajā vecumposmā bērns mēģina veikt analīzi un salīdzināšanu. Runas un klausīšanas attīstība paredz, ka 3-4 gadus vecs bērns prot izpildīt konkrētu lūgumu, piemēram, atnest noteiktas krāsas bumbu, klausīties garākus stāstījumus vai pasakas. Sarunā bērns lieto īpašības vārdus, saprot salīdzinājuma pakāpes (vislielākais, mazāks ne kā...), kā arī sarunas laikā izmanto darbības vārdus tagadnē un pagātnē. Vārdu krājums ir ap 1500 vārdiem. Lai mācīšanās process būtu veiksmīgs, ir ļoti svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem, pret vienaudžiem. Tieši 3-4 gadu vecumā bērniem ir emocionāli visneapvaldītākais raksturs nekā

citos vecumos. Tāpēc tieši šajā vecuma periodā bērnam var būt vienlaicīgi vairākas jūtas – viņš var dusmoties un būt līdzjūtīgs, var sniegt palīdzību un zaudēt kontroli, var izjust vainas apziņu un meklēt sev attaisnojumu (Савка, 2012).

Attīstās arī bērna personība: bērns vairāk apgūst informācijas par sevi un tuviniekiem. Rotaļas laikā bērni spēj veidot kaut kādu konkrētu attēlu (piemēram, zīmēšanā). Šajā vecumā bērniem ir raksturīga agresivitāte, kura vērsta pret citu konkrētu cilvēku. Tāpat bērni šajā vecumā ir ļoti uzņēmīgi pret emocionālām traumām. Bērns mēģina aizstāvēt savu gribu, bet ir viegli arī pārliecināt bērnu (Савка, 2012).

Bērna vecums nav vienkārši psihisku funkciju kopa, bet savdabīga personības veseluma strukturēšana, kas ir specifiska attiecīgajam attīstības posmam. Izmaiņas bērņā parādās kā psihiskās funkcijas, kas ir dabas dotas, pārveidošanās augstāka līmeņa funkcijās. Tās sāk veidoties bērna sociālajos kontaktos ar pieaugušajiem. Pirmsskolas vecumā bērna aktivitātes izpaužas kā tieksme pēc patstāvīguma. Veidojas vēlme būt noderīgam citiem, atsaucīgi piedaloties dažādos darbības veidos. Bērnu psihiskās attīstības ātrums atsevišķos laika posmos ir atšķirīgs (Vigotskis, 1998).

Sākotnēji bērna jūtas izpaužas saskarsmē ar pieaugušo. Šīs bērna emocijas ir īslaicīgas un nenoturīgas. Lai bērna jūtas un emocijas veidotos pozitīvas, svarīga nozīme ir mātei vai pieaugušajam, kuram var uzticēties. Mātes klātbūtnē bērns jūtas drošībā, un mātes klēpī bērnu apņem pozitīva eiforija, jo no viņas izstaro mīlestība, maigums un rūpes. Otrajā dzīves gadā arvien lielāku prieku bērņā rada tādas rotaļas ar pieaugušajiem, kurām viņš ir iniciators. (Љубљинска, 1979).

3-4 gadus vecs bērns iziet no ģimenes loka interesēm, viņu pievelk kaut kas jauns, nezināms. Šajā vecumā bērniem notiek atmiņas un uzmanības attīstība, viņiem jau ir diezgan labi attīstīta runa, viņi ir izzinoši aktīvi – viss minētais palīdz pedagogam atraut bērnus no pārdzīvojumiem, ko izraisa šķiršanās ar ģimeni, ar māti, un veicināt kontakta veidošanos (Теплюк, 2006).

3-4 gadus vecumā bērns uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks. Atmiņa šajā vecumā attīstās no netiešās uz tīšo iegaumēšanu, saglabāšanu un tīšo reproducēšanu. Izteiktākā ir pazīšana, nevis reproducēšana. Bērnu domāšanas attīstība ir saistīta ar ceļoņu un seku sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Par to, ka šajā vecumā bērni intensīvi meklē ceļosakarības liecina viņu daudzi jautājumi, bērnus dēvē par „kāpēcīšiem”. 3-4 gadu vecumā bērniem attīstās ne tikai ārējā runa, bet arī iekšējā. Uzmanība ir saistīta ar uztveres attīstību. Bērns uz uztveres objektu koncentrējas tik ilgi, kamēr šis objekts izraisa interesi. Bērni ir ļoti jūtīgi pret kritiku un aizrādījumiem. Par galveno saskarsmes motivācijas pamatu šajā vecumā kļūst bērnu vajadzība gūt vērtējumu un vajadzība apstiprināt savu nozīmīgumu pieaugušo acīs.

Šajā vecumā bērni var vienlaicīgi dusmoties un būt līdzjūtīgi, var izjust vainu un meklēt sev attaisnojumu. Tieši šajā vecumā bieži rodas konflikts: Es gribu un Tā vajag! Pašvērtējums un citu vērtējuma izpratne sāk izpausties 3-4 gadu vecumā, kad attīstās spējas sevi salīdzināt ar citiem (Svence, 1999).

Bērna veiksmīgai adaptācijai ir nepieciešams arī pieaugušo atbalsts. Svarīgi, lai šo atbalstu bērns saņemtu pastāvīgi, pat ar mammu šķiršanās brīdī, ko var nosaukt par galveno problēmu adaptācijas laikā. Tāpēc ir svarīgi, lai bērns būtu laicīgi informēts par bērnudārza apmeklēšanas principu, lai bērns būtu pārliecināts, ka mamma atnāks pakaļ, ka ne pie kādiem apstākļiem mamma neatstās bērnu dārziņā un vienmēr atnāks pakaļ.

Bērnam 3-4 gadu vecumā patīk klausīties pasaku, tāpēc, ka viņš izjūt prieku saskarsmē ar pieaugušajiem. Pasakas saturu bērns uztver diezgan neskaidri, tāpēc divus trīs gadus veci bērni prasa atkārtot daudzkārt vienu un to pašu stāstu, vienu un to pašu pasaku. Augot mīlestības un labsajūtas pilnā vidē, bērns gūst daudz labu un pozitīvu izjūtu veicinošu faktoru. Dzīvesprieks ir rakstura īpašība. (Svence, 1999).

Svarīga nozīme ir emocionālajai saiknei starp bērnu un pieaugušo, tas veicina bērnos spēju uzticēties citiem, būt izpalīdzīgiem pret vienaudžiem, jo par cilvēka darbībām un mijiedarbībām tiek uzskatītas emocijas. Bērnus nepieciešams pieradināt pie prieka, pie laba un nesvārstīga garastāvokļa. Bērns, kurš izaudzis mīlestības un prieka atmosfērā, iegūst savā raksturā tik daudz labu noskaņu, ka to pietiek visai turpmākai dzīvei. (Svence, 1999).

Izanalizējot augstāk minēto, secinām, ka 3-4 gadu vecumu var uzskatīt kā noteiktu bērna attīstības robežu. Bērns vairāk apzinās personīgu patstāvību un atdalās no mātes. Pamata vajadzības šajā vecumā ir vajadzība pēc cieņas, saskarsmes un atzīšanas, kas tiek īstenotas rotaļā.

1.3.3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptācijas raksturojums

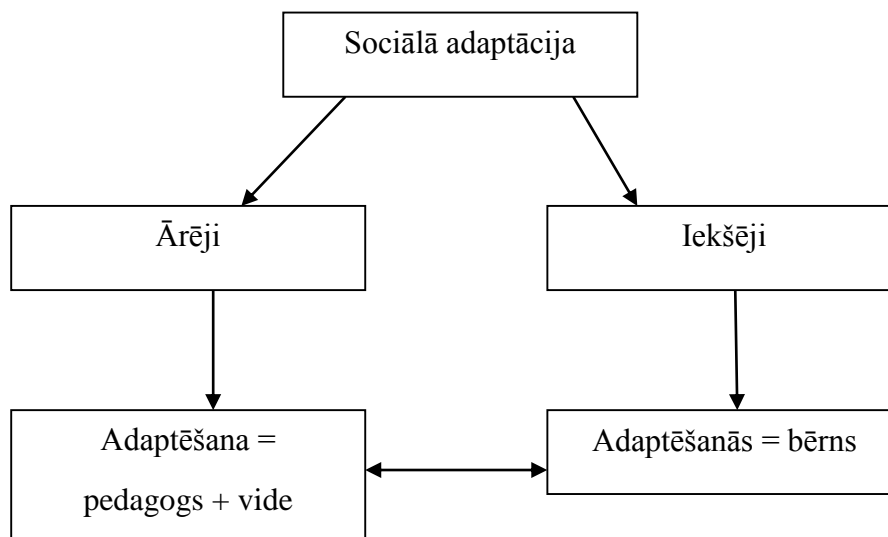
Kad bērns sāk apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi, viņa dzīvē notiek būtiskas izmaiņas: stingrs dienas režīms, vecāku un citu tuvinieku prombūtne, jaunas prasības uzvedībā, pastāvīgs kontakts ar vienaudžiem, jaunas telpas, cits saskarsmes stils un citi jauninājumi.

Viss minētais uzkrīt bērnam vienlaicīgi, radot stresa situāciju, kas izraisa bērna dažādas neuroloģiskās reakcijas – bailes, kaprīzes, atteikšanās no ēšanas un citas.

Izdala divus veiksmīgas adaptācijas kritērijus: iekšējais komforts, par to liecina bērna emocionālais gandarījums un uzvedības ārējā atbilstība, par ko liecina bērna spējas viegli un precīzi izpildīt vides prasības (Захаров, 1993).

Sociālā adaptācija notiek ar bērna aktīvo darbību, un bērna apzinātā aktīvā darbība pastiprina adaptācijas rezultātu (Налчаджян, 1988).

Sociālās adaptācijas process sākās tad, kad bērns tiek ievietots jaunajā sociālajā vidē ar saviem nosacījumiem un apstākļiem, ar kuriem bērnam jāiepazīstas, kurus bērnam jāpieņem. Protams, šis process nenotiek tikai ar bērna darbību, tajā ir iesaistītas arī pirmsskolas pedagogs un sociālā vide. Shematiski sociālās adaptācijas procesu var parādīt šādi:

1.1.att. SOCIĀLĀS ADAPTĀCIJAS SHĒMA (Āboltiņa, 2014).

Ārēji sociālo adaptāciju nosaka sociālā vide, ko vada pirmsskolas pedagogs, un iekšēji to raksturo bērna attīstības likumības, individuālās īpatnības. Tādējādi, sociālās adaptācijas būtība izriet no adaptēšanas un adaptēšanās komponentu mijiedarbības procesa, balstoties uz iekšējo un ārējo faktoru vienotību socializācijas procesā (Āboltiņa, 2014).

Adaptācijas procesā izdala trīs fāzes:

- Asa fāze, kas izpaužas bērna psihiskā un somatiskā stāvokļa izmaiņās, kas rada svāra samazināšanos, miega un ēstgribas traucējumus, biežas saslimšanas, runas regresu. Turpinās šī fāze vidēji 1 mēnesi;
- Vidēji asa fāze, kuru raksturo bērna adekvāta uzvedība – augstāk minētās izmaiņas mazinās un parādās tikai atsevišķos gadījumos, kad samazinās bērna attīstības temps. Turpinās šī fāze vidēji 3-5 mēneši;
- Kompensācijas fāze, kad bērna attīstības temps pieaug un sasniedz augstāk minēto aizkavēšanos (Лямина, 1976).

Lai sociālā adaptācija būtu veiksmīga, ir svarīgi, lai sociālās vides realitāte būtu saskaņota ar bērna individuālajām īpatnībām.

Kā jau bija minēts, adaptācijas process notiek nepārtraukti, vienlaikus ar apstākļu un vides izmaiņām. Pirmsskolas izglītības iestādē bērnam adaptācijas process sākas uzsākot apmeklēt pirmsskolas iestādi un ilgst līdz tās pabeigšanai.

Pirmsskolas iestādē apstākļu un vides maiņa notiek:

- Dienas režīma maiņā;
- Iekļaušanās kolektīvā;
- Atšķirīgās prasībās;
- Nepazīstamu cilvēku apkārtnē;
- Lietu vides maiņā (Gailuma, 2002).

Adaptācijas process prasa no bērna spējas pārkārtot savu organismu atbilstoši jaunas vides apstākļiem. Šīs spējas var uzskatīt par daļēji iedzimtām. Ņemot vērā savu dzīves un darba pieredzi autore uzskata, ka adaptācijas spējas bērnam veidojas kopš piedzimšanas brīža, tieši tāpēc viens bērns slimo vairāk, otrs slikti jūtas svešu cilvēku vidū.

Izdala šādas adaptācijas pakāpes:

1. Viegla adaptācija novērojama bērniem, kuri auguši sociāli labvēlīgās ģimenēs optimālos apstākļos, ir veseli, psihofiziski attīstīti, un pirmsskolas izglītības iestādē sākuši apmeklēt pēc pusotra gada vecuma. Var būt īslaicīgs emocionālais stāvoklis, kas izpaužas kā runas aktivitātes samazināšanās, nenozīmīgi uzvedības, miega traucējumi, apetītes trūkums. Parasti šīs parādības ilgst pirmās divas nedēļas.
2. Vidēja adaptācija raksturīga vai nu veselīgiem bērniem, kas auguši labvēlīgās ģimenēs un pirmsskolu apmeklē no pusotra gada vecuma, vai arī jebkura vecuma bērniem no sociāli nelabvēlīgām ģimenēm, vai tādiem, kuriem pieļautas audzināšanas kļūdas. Bērna emocionālais stāvoklis normalizējas lēni, tāpēc viņš bieži slimo. Slimošana norit bez komplikācijām un ilgst vidēji septiņas līdz desmit dienas. Īslaicīgi var būt svara zudums un valodas attīstības traucējumi. Uzvedības novirzes normalizējas apmēram pēc mēneša.
3. Smaga adaptācija nereti ilgst vairākus mēnešus. Bērns atkārtoti slimo, pēc tam kļūst jūtīgāks, nelabprāt atgriežas pirmsskolas izglītības iestādē. Tas negatīvi ietekmē veselību un kavē attīstību. Reizēm vērojami stabili uzvedības traucējumi, kas dažkārt robežojas ar neirotisku stāvokli. Var būt palēnināts fiziskās attīstības temps, valodas un psihiskās attīstības aizture. Bieža saslimstība raksturīga bērniem, kuri sākuši apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi no 10-12 mēnešu vecuma un kuriem ir nelabvēlīgi bioloģiskās un sociālās anamnēzes faktori. Tie ietekmē veselības stāvokli un nereti izraisa attīstības traucējumus, kuri vēl vairāk apgrūtina adaptāciju. (Тонкова-Ямпольская, 2004).

Pirmsskolas vecuma bērnu adaptācijas pakāpes raksturojumi ir apkopoti tabulā 1.1.:

Pirmsskolas vecuma bērnu adaptācijas pakāpes (Gailuma, 2002, 84)

Simptomi	Viegla adaptācija	Vidēja adaptācija	Smaga adaptācija
Laiks, kurā normalizējas bērna miegs, apetīte, emocionālais stāvoklis, saskarsme ar pieaugušajiem un vienaudžiem, reakcijas uz vides maiņu	10-20 dienas	20-40 dienas	Līdz 60 dienām un vairāk.
Neiropsihiskā attīstība	Atpaliecība vai izmaiņas nav novērotas	Vienu divus mēnešus pazemināta runas aktivitāte	Strauji samazinās augšana un svara pieaugums, attīstība var atpalikt no vienaudžiem par trim līdz sešiem mēnešiem
Saslimšanas biežums un ilgums, sākot apmeklēt bērnudārzu.	Saslimšana nav novērojama vai arī tikai vienu reizi. Ilgst ne vairāk kā desmit dienas	Saslimšanas var atkārtoties. Ilgst septiņas līdz desmit dienas	Atkārtotas, ilgstošas slimības ar sarežģījumiem, neirotikas reakcijas. Ilgst vairāk nekā desmit dienas
Svars un augšana	Bez izmaiņām	Svara zaudēšana 30-40 dienas	Augšanas tempa un svara samazināšanās līdz pat sešiem mēnešiem.

Runājot par 3-4 gadus vecu bērnu adaptāciju jānorāda, ka šajā vecumā adaptācijas process vairāk ietekmē bērnu runas prasmes, saskarsmes nepieciešamību ar citiem bērniem un pieaugušajiem un mazāk ietekmē bērnu emocionālo stāvokli – agresiju, ieslēgšanās sevī, kaprīzes, tas vairāk ietekmē pēc vecuma jaunākus bērnus, kuriem vēl runas prasmes tikai sāk attīstīties.

Ar adaptācijas procesu saistītās grūtības ir individuālas un atšķirīgas, un šo procesu ietekmē šādi faktori:

- Bērna individuālais nervu tips;
- Dzimums;
- Veselības stāvoklis un attīstības līmenis;
- Vecums;
- Bioloģiskā un sociālā anamnēze;
- Bērna sociālā pieredze (Gailuma, 2002);
- Pašapkalpošanas prasmes līmenis;
- Komunikācijas prasmes ar vienaudžiem un pieaugušiem;
- Bērna vecāku individuālās īpatnības (Маклаков, 2001).

Tāpat adaptācijas procesu ietekmē bērna temperamenta tips – ātrāk adaptējās holeriķi un sangviniķi. Grūtāk – flegmatiķi un melanholiķi, viņi ir lēni un tāpēc netiek galā ar pirmsskolas iestādes dzīves tempu: nespēj ātri apgērbties, paēst, izpildīt uzdevumus. Viņus bieži steidzina, un līdz ar to liedz iespēju būt tādiem, kādi viņi ir (Полонский, 2004).

Autore uzskata, ka bērnu jāgatavo pirmsskolas uzsākšanai jau mājas apstākļos, pakāpeniski, nenoslogojot bērna nervu sistēmu. Obligāti jāpievērš uzmanība bērna patstāvības prasmju veidošanā, jo bērns, kas prot patstāvīgi ēst, ģērbties, nejutīs sevi par atkarīgu no pieaugušajiem, tādējādi, bērns jutīsies drošāk. Arī prasmes patstāvīgi rotaļāties palīdzēs mazināt negatīvās emocijas un pārdzīvojumus adaptācijas procesā.

Tādējādi, apkopojot augstāk minēto secinām, 3-4 gadus vecu bērnu sociālā adaptācija ir sarežģīts un aktīvs process, kas notiek katram bērnam dažādi. Šī procesa veiksmīgums ir atkarīgs no dažādu objektīvo un subjektīvo faktoru kopuma: bērna vecums, veselības stāvoklis, attīstības līmenis, nervu sistēma, saskarsmes prasmes ar vienaudžiem un pieaugušajiem, priekšmetu un rotaļas darbības līmenis.

1.4. 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanas kritēriji

Lai varētu izvērtēt bērnu sociālās adaptācijas procesa rezultātu un lemt par bērnu veiksmīgu adaptāciju sociālajā vidē, pirmsskolā, ir svarīgi izvēlēties kritērijus, pēc kuriem tiks vērtēts bērnu adaptācijas process. Protams, ņemt vērā vērtēšanas laikā visus kritērijus, kas ietekmē adaptācijas procesu nav iespējams, tāpēc jāizvēlas tie kritēriji, kuri autores skatījumā ir būtiskāki, kas raksturo 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptācijas procesu.

Piemēram, bērnu psiholoģe Alla Barkan izdala kritērijus, kas raksturo bērna uzvedību, emocionālo stāvokli:

- Negatīvās emocijas (raudāšana);

- Bailes (šķiršanas ar vecākiem);
- Pozitīvās emocijas (sākumā ļoti maz);
- Sociālie kontakti - saskarsme ar vienaudžiem grupā un ar pedagogu;
- Kustības aktivitāte (sākumā bērns vai nu maz kustās, vai nu ir hiperaktīvs);
- Izzināšanas darbības (rotaļas);
- Sociālās prasmes (patstāvīgi ģērbties, ēst);
- Runa;
- Miegš (sākumā atsakās gulēt);
- Ēstgriba (Баркан, 2015).

Vienotas nostājas par sociālās adaptācijas kritērijiem mūsdienās nav, taču psihologi un pedagogi uzsver par nepieciešamu kompleksu pieeju kritēriju izvēlē, ņemot vērā vairāku kritēriju kopu.

Sociālās adaptācijas laikā ne tikai bērns pielāgojas jaunajai sociālajai videi, bet vienlaicīgi notiek arī bērnu vajadzību, interešu pielāgošana. Bērns ienāk jaunajā sociālajā apkārtnē, kļūst par tās locekli, nostiprinās tajā, un vienlaicīgi attīsta savu individualitāti. Tādējādi veidojas bērna sociālās saskarsmes prasmes, uzvedības un darbības noteikumi, kas ir pieņemti sabiedrībā.

Valentīna Litovčenko izdala šādus viņas skatījumā svarīgākus sociālās adaptācijas kritērijus:

- Indivīda vieta un sociālais statuss sabiedrībā (zems statuss liecina par sociālās adaptācijas traucējumiem);
- Indivīda darbības produktivitāte un efektivitāte;
- Indivīda, kā darbības subjekta, emocionāli pārdzīvojumi (attieksme pret saviem sasniegumiem, pret darbības procesu);
- Indivīda, kā saskarsmes subjekta, emocionāli pārdzīvojumi (attieksme pret savu statusu sabiedrībā, saskarsmes prasmju līmenis);
- Indivīda iekšējā potenciāla realizācijas pakāpe;
- Indivīda un vides integrācijas (sevis identificēšana salīdzinājumā ar sociālās vides vērtībām, tradīcijām, uzskatiem) (Литовченко, 2001).

Līga Āboltiņa apvieno sociālās adaptācijas kritējus grupā:

Bērnu sociālās adaptēšanas kritēriji (Āboltiņa, 2014)

Nr. p/k	Sociālās adaptācijas grupa	Sociālās adaptēšanās kritēriji
1.	Sadarbība un komunikācija	Verbālā komunikācijas ar vienaudžiem
		Verbālā komunikācijas ar pieaugušiem
		Neverbālās komunikācijas izpausmes (žesti, mīmika, kustības, acu skats)
		Sadarbība ar vienaudžiem rotaļās
		Sadarbība ar pieaugušajiem dažādos režīma momentos
2.	Emociju izpausme	Izpalīdzība un draudzīgums
		Savu emociju atpazīšana (esmu priecīgs, bēdīgs...)
		Vienaudžu un pieaugušo emociju atpazīšana
3.	Pašnovērtējuma prasmes	Savu veiksmju un neveiksmju vērtējums
		Savas darbības rezultātu analīze
		Savas uzvedības vērtējums
		Savas pašizjūtas vērtējums

Tādējādi, apkopojot augstāk izklāstīto, secinām, ka vienota uzskata par kritērijiem, kas vērtē bērnu sociālās adaptācijas procesa norisi nepastāv. Dažādi autori piedāvā savu kritēriju kopumu, kas viņu skatījumā vislabāk raksturo bērnu sociālās adaptācijas procesu un rezultātu.

Autore uzskata, ka sadarbība un komunikācija, emocijas un pašnovērtējuma prasmes ir

būtiskāki bērnu sociālās adaptācijas kritēriji, kas raksturo bērna sociālās adaptācijas līmeni. Un šie kritēriji nepastāv atsevišķi, bet mijiedarbojas un veido veselumu. Piemēram, saskarsmes procesā bērns ar pieaugušo un vienaudžu palīdzību iemācās novērtēt sevi dažādās dzīves situācijās, iemācās salīdzināt savu un citu darbību, izdarīt secinājumus, atzīt savas kļūdas un izlabot tās. Sadarbībai un komunikācijai ir svarīga loma bērna pašapziņas un pašnovērtējuma apzināšanā un attīstībā.

Ņemot vērā augstāk minēto, autore uzskata par būtiskākiem 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptācijas kritērijiem 1.2.tabulā norādītos kritērijus, kurus arī pētīs darba empīriskajā daļā.

2.SIŽETA LOMU ROTAĻU ORGANIZĀCIJAS UN NORISES RAKSTUROJUMS

2.1.Sižeta lomu rotaļu būtības skaidrojums

Rotaļa ir pastāvīgais un neizbēgamais bērniņas pavadonis. Rotaļa pavada bērnu dzīvi un pieaugušo pareizās rīcības rezultātā spēj radīt brīnumus: slinkus padara par strādīgiem, nezinošus – par zinošiem, neprotošus – par amatniekiem. Rotaļa, kā burvju nūjiņa, var mainīt bērnu attieksmi pret to, kas viņiem šķiet garlaicīgs un parasts.

Sižeta lomu rotaļas - tas ir rotaļas, kuras izdomā paši bērni, un kuros tiek atspoguļotas bērnu zināšanas, iespaidi un priekšstati par apkārtējo pasauli, tiek attēlotas sociālās attiecības.

Sižeta lomu rotaļās bērns ne tikai attēlo apkārtējo dzīvi, bet arī pārveido to, veido vēlamo nākotni. Rotaļa ir ne tikai atmiņa par pārdzīvoto, bet arī pārdzīvotā radoša pārstrāde, kombinēšana un jaunas realitātes veidošana, kas atbilst bērna prasībām un vēlmēm (Менджритская, 1982).

Sižeta lomu rotaļā bērna personības visas puses veido vienotību un sadarbību.

Sižeta lomu rotaļās tiek realizēts svarīgs process, kura laikā bērns aktivizē savu fantāziju, uzmanību, atmiņu. Tēlojot lomas vai attēlojot kaut kādus sižetus vai notikumus, bērni pārdomā tos, salīdzina ar citiem notikumiem. Bērni mācās patstāvīgi risināt rotaļas uzdevumus, atrast labāko uzdevuma risinājumu, lietot savas zināšanas un prasmes (Ядешко, 1978).

Tāpat sižeta lomu rotaļa palīdz bērniem apgūt jaunas zināšanas, paplašināt savu redzesloku. Rotaļas laikā bērniem rodas un attīstās interese par pieaugušo dzīvi un darbu, par sabiedrisko dzīvi, tādējādi, bērniem rodas sapņi par profesiju nākotnē, vēlme būt līdzīgam kādam slavenam cilvēkam. Tādējādi, sižeta lomu rotaļa kļūst par bērnu personības veidotāju.

Rotaļa ir nākotnes cilvēka radošās domas giganta krātuve, kas dod iespēju bērniem orientēties ārējā, redzamajā pasaulē (Эльконин, 1978). Katram vecuma periodam rotaļas saturs un funkcijas ir atšķirīgas. Tabulā 2.1.ir apkopoti sižeta-lomu rotaļas saturs un funkcijas pirmsskolas vecumā:

2.1.tabula

Sižeta-lomu rotaļas saturs un funkcijas pirmsskolas vecumā (Эльконин, 1978)

Bērna vecums	Saturs	Partneris	Funkcijas
Jaunākais pirmsskolas vecums (3-4 gadi)	Attēlo pieaugušo cilvēku, kas pilda dažādas funkcijas un darbības	Ir nepieciešams, ja to prasa rotaļas noteikumi, bet var arī nebūt, ja	Apgūst reālā cilvēka funkcijas (mamma, ārsts, šoferis, skolotājs, pavārs)

		bērns rotaļājās vienatnē	
Vidējais pirmsskolas vecums (4-5 gadi)	Atveido dzīves vai pasakas sižetus, lomas ir atklātas, attēlo ne tikai cilvēku, bet arī sižetu	Obligāti ir vajadzīgs	Apgūst cilvēka funkcijas, funkciju realizācijas veidus, savstarpējo attiecību noteikumus (mamma atnāk mājās no darba)
Vecākais pirmsskolas vecums (5-6 gadi)	Atveido dzīves vai pasakas sižetus, lomas ir atklātas, attēlo ne tikai cilvēku, bet arī sižetu pēc konkrētiem noteikumiem	Obligāti ir vajadzīgi vairāki partneri	Apgūst cilvēka funkcijas, funkciju realizācijas veidus, savstarpējo attiecību un darbības noteikumus (iepirkšanas process veikalā)

Kā redzams no tabulā 2.1.apkopotās informācijas, tad sižeta-lomu rotaļa, atkarībā no bērnu vecuma, mainās un kļūst sarežģītāka. Tas ir pamatots ar bērna attīstības pozitīvu dinamiku: kļūstot vecāks, bērns attīstās visās jomās.

Rotaļa ir sociālā darbība, gan pēc rašanās un virzības, gan pēc satura un rakstura. Tieši rotaļā bērns vingrina sociālo pieredzi (Dzintere, 1981).

Katrai sižeta lomu rotaļai ir raksturīgi: sižets, saturs, darbības un lomas (Куликова, 2002).

Rotaļas sižets ir realitātes joma, kuru bērni attēlo rotaļā (ģimene, veikals, slimnīca). Rotaļas sižets atspoguļo bērna dzīves konkrētus apstākļus: sižets izmainās kopā ar šo apstākļu izmaiņām, kopā ar bērna redzesloka paplašināšanos un jaunu zināšanu apgūšanu (Краснощекова, 2014).

Rotaļas saturs ir tas, ko bērns attēlo kā galveno cilvēku attiecībās. Tas var būt tikai cilvēka uzvedības ārējā puse – to, kā un ar ko rīkojas cilvēks, cilvēka attieksme pret citiem cilvēkiem, cilvēka rīcības būtība (Краснощекова, 2014).

Pie tam, vienas un tās pašas rotaļas saturs var būt dažāds un ir atkarīgs no reālu cilvēku attiecībām, kas ir bērnam apkārt. Tā, rotaļai „Ģimene” var būt dažāds saturs: viena „mamma” cietsirdīgi attiecas pret bērniem, otra „mamma” – aizņemta tikai ar sevi, trešā „mamma” - pastāvīgi tīra un mazgā māju, ceturta – lasa bērnam grāmatu un rotaļājās ar viņu. Minētais dod

pamatu secināt, ka sociālie apstākļi, kuros dzīvo bērns, nosaka ne tikai rotaļas sižetu, bet arī saturu ((Куликова, 2002).

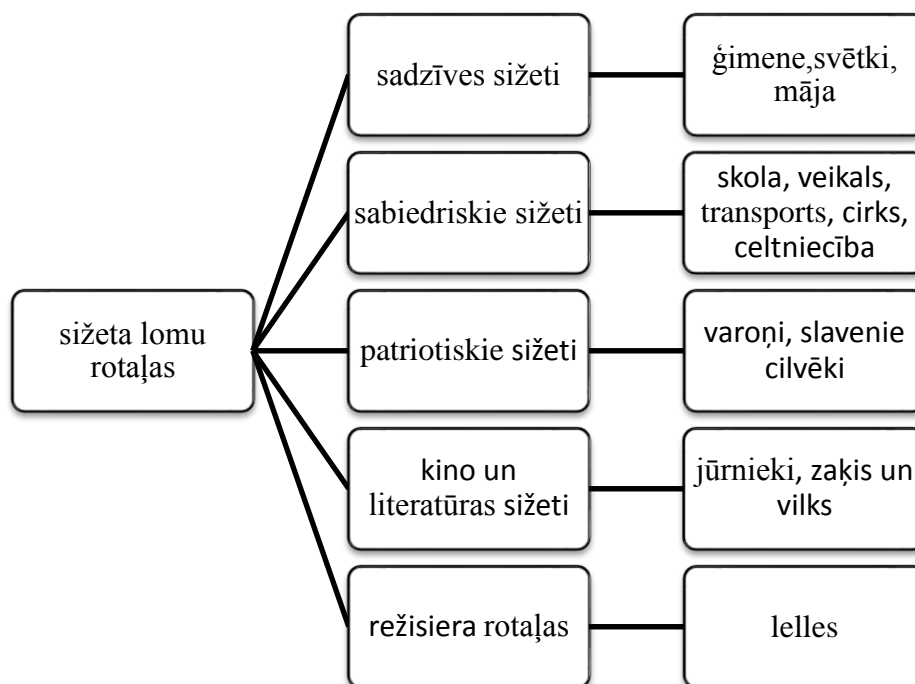
Loma ir sižetu rotaļas būtiskāka sastāvdaļa un parāda tos reālos cilvēkus, kurus attēlo bērni rotaļas gaitā.

Bērnam lomu izpildē paplašinās un nostiprinās zināšanas par pieaugušo darbu, veidojas noteikta attieksme pret lomu, bērns apgūst domāšanas simboliskās formas. Lomai ir pakļautas bērnu darbības rotaļā, kas palīdz veidot rotaļas saturu. Rotaļu darbības realizē sižetu un tikai attēlo secību, kādā jāveic darbības ar priekšmetiem, vai darba rīkiem (Dzintere, 1981).

Sižeta lomu rotaļas izšķir:

1. Pēc satura (sižetu izdomā paši bērni, rotaļas – dramatizācijas);
2. Pēc organizācijas vai dalībnieku skaita (individuālie, grupas, kolektīvie);
3. Pēc veida (Краснощекова, 2014).

Pastāv šādi sižeta lomu rotaļas veidi:

2.1.att. SIŽETA LOMU ROTAĻU VEIDI (Краснощекова, 2014).

Tādējādi, sižeta lomu rotaļa ir cieši saistīta ar cilvēku attiecībām, kas liecina par to, ka sižeta lomu rotaļa ir sociāla ne tikai pēc savas rašanas, bet arī pēc satura. Rotaļas procesā bērni pieņem lomas – pieaugušo funkcijas un sabiedriskā formā attēlo pieaugušo darbību un attiecības speciāli izveidotos rotaļas apstākļos. Rotaļas gaitā tiek izmantoti dažādi rotaļu priekšmeti, kas rotaļā aizvieto reālus priekšmetus.

Kā jau bija norādīts, tad sižeta lomu rotaļa attīstās kopā ar bērnu attīstību, shematiski sižeta lomu rotaļas uzbūvi 3-4 gadīgiem bērniem var parādīt šādi:

2.2.att. SIŽETA LOMU ROTAĻAS UZBŪVE BĒRNU VECUMĀ 3-4 GADI

(Краснощекова, 2014)

Sižeta lomu rotaļai ir kolektīvais raksturs, jo tieši rotaļas laikā bērni mācās saskarsmei, mācās rīkoties saskaņā ar konkrēto lomu, ieskaņot šo lomu, izteikt savu viedokli. Tāpat rotaļā attīstās bērna pamatvajadzības: kopā ar bērna attīstību paplašinās arī viņa apzinātā pasaule, rodas iekšējā vajadzība piedalīties tādā pieaugušo darbībā, kāda reālajā dzīvē viņam nav pieejama. Rotaļā bērns pieņem lomu un cenšas atdarināt tos pieaugušos, kas palika viņa atmiņā. Rotaļās, bērns rīkojas patstāvīgi, brīvi izsaka savas vēlmes, priekšstatus un jūtas. Atšķirībā no reālas dzīves, kurā bērnu visu laiku pamāca, saudzē (neskrien, nenokrīti, nomazgā rokas...), rotaļā bērns var VISU: mācīt citus, lidot, braukt ar sacensību auto.

Tāpat sižeta lomu rotaļa veicina saskarsmi bērnu lokā, jo parasti, pirmsskolas iestādēs, bērni apvienojas grupās pēc interesēm, vai pēc abpusējām simpātijām. Rotaļas laikā bērni stājās savstarpējās attiecībās, kad var kontrolēt viens otru, sniegt palīdzību, pamācīt. Sižeta lomu rotaļas laikā bērni rotaļājas emocionāli, jo fantazē, imitē, attēlo, kas veicina emociju pacēlumu.

Tādējādi, apkopojot apakšnodaļā izklāstīto, secinām, ka sižetu lomu rotaļa ir sociāla rotaļa, jo dod bērniem iespēju nokļūt pieaugušo pasaulē, iepazīties ar pieaugušo dzīvi, attiecībām. Turklāt, sižeta lomu rotaļa dod iespēju ne tikai bērnam iepazīties ar pieaugušo dzīvi, sociālo vidi, bet arī izmēģināt sevi dažādās lomās un situācijās, kurās viņš vēl reāli nokļūt nevar sava vecuma dēļ, veidot saskarsmes attiecības, attīstīt komunikāciju, attīstīt emocijas un sevi novērtēt. Minētais norāda uz bērna sociālo adaptāciju. Sižeta lomu rotaļas mērķis – bērna sociālā attīstība, kas iekļauj arī sociālo adaptāciju.

2.2.Sižeta lomu rotaļu metodoloģisks apraksts

Sižeta lomu rotaļa, kā jeb kura cita bērna darbība, nerodas spontāni, bet tiek nodota no citu cilvēku puses, kuri jau ir apguvuši šo darbību.

Lai rotaļa, kā darbības veids, pilnveidotos un sekmētu konkrētā mērķa sasniegšanu, jāievēro šādi priekšnoteikumi:

1. Rotaļai jāsekmē bērna vispusīga attīstība;
2. Rotaļai jābūt patstāvīgai bērnu darbībai, ko nodrošina pieaugušo pareiza vadība konkrētajā bērnu vecuma posmā;
3. Pilnveidojot rotaļas struktūras elementus, pedagogam jāievēro rotaļas sižeta attīstības īpatnības noteiktā vecuma posmā. Ceturtajā dzīves gadā jāmaca bērniem patstāvīgi veidot rotaļas sižetu un izdalīt lomas;
4. Jāpievērš uzmanība bērnam piemērotu lomu pilnveidošanai;
5. Rotaļas sižeta bagātība ir cieši saistīta ar rotaļu darbībām, kas pakļaujas lomām. Jāparāda bērniem, ka ar vienu un to pašu priekšmetu var izpildīt daudzveidīgas darbības – mašīnā var vizināt lelles, zaķīti, var vest klucīšus...;
6. Izvēloties rotaļas sižetu un rotaļietas, jāņem vērā bērnu intereses, vecuma īpatnības un vietējie apstākļi (Dzintere, 1981).

Bērni, kas 3-4 gadu vecumā atnāk uz pirmsskolu, saņem daudz jaunu iespaidu, jaunas informācijas, taču sākumā tas maz atspoguļojas rotaļā. Piemēram, sižeta lomu rotaļa „Bērnudārzs” aprobežojas ar to, ka bērni baro savas lelles un liek tās gulēt, un dara to individuāli. Pedagoģa uzdevums ir radīt bērniem priekšstatu par bērnudārza dzīvi, darbiniekiem, apvienojot bērnus kolektīvā. Jāiepazīstina bērni ar pavāru, medmāsu darbu un jārada bērniem velmi attēlot šos cilvēkus vai viņu darbības rotaļā. Tādā veidā, bērni sociāli adaptējas jaunajos apstākļos. Pedagoģam jāaizstāj bērnam tie cilvēki, kas viņam trūkst atnākot uz bērnudārzu – brāļi, māsa, vecmāmiņa. Iesaistīt bērnu sižeta lomu rotaļā ar lomām, kas ir pazīstamas un mīlas bērnam, pedagoģs palīdz bērnam sociāli adaptēties.

Autore uzsver, ka sižeta lomu rotaļas gaita ir saistīta ar sabiedrības un bērnu dzīvi. Novērojot bērnu izvēlētas rotaļas mūsdienās un salīdzinot tās ar tām rotaļām, kuras izvēlējās autore bērni, secinām, ka rotaļu sižeti ir vieni un tie paši: bērni izvēlās tādas rotaļas, ka „Ģimene”, „Veikals”, „Bērnudārzs”, „Slimnīca”, taču mainās rotaļu situācija un priekšmeti, kurus bērni izmanto rotaļā. Piemēram, sižeta lomu rotaļā „Ģimene”: agrāk tētis atnākot mājās no darba lasīja avīzi, bet šodien viņš sēž pie datora. Mamma apmeklēja frizieri, bet šodien apmeklē skaistumkopšanas salonu. Mobilais telefons kļuva par sižeta lomu rotaļas neatdalāmu sastāvdaļu: jau gadus vecs bērns pieliek pie auss kādu klucīti un tēlo, ka runā pa mobilo telefonu. Atslēgas nomainīja pulti, ēdienus bērni pasuta pa internetu, atpūsties brauc ne uz

vasarnīcu, bet uz ārzemes kūrortiem. Diemžēl, bet arī pieaugušo dzīves skumīgie momenti kļuva par bērnu sižeta lomu rotaļas situācijām, piemēram, šķiršanās process. Arī tēlojot savas topošās profesijas, bērni agrāk izvēlējās ārsta vai skolotāja profesijas, bet mūsdienās tas ir bankas darbinieki, direktori un pat politiķi.

N.Krasnoščekova piedāvā šādu sižeta lomu rotaļas metodiku, un autore piemēroja piedāvāto metodiku 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptācijas veicināšanai:

2.2.tabula

Sižeta lomu rotaļas veidošanas metodika

Nr. p/k	Metodikas momenti (Краснощекова, 2014)	Praktiskā rīcība 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptācijas veicināšanai
1.	Rotaļas izvēle	Rotaļas izvēlē jāvadās no tā mērķa, kuram ir paredzēta rotaļa – iepazīstināt ar bērnodārzu, apvienot bērnus kolektīvā, attīstīt komunikācijas prasmes. Jāizmanto situācijas, kuras bērniem ir labi pazīstamas un mīļas
2.	Rotaļas plāna izstrāde	Jāņem vērā bērnu personīgās un attīstības īpatnības
3.	Situācijas veidošana	Situācijai jābūt pazīstamai, saprotamai. Jālieto dažādi priekšmeti, t.sk. priekšmeti - aizvietotāji, piemēram, krēsls-lidmašīna, klucīši – robeža. Situācija ir izdomāta, un jo jaunāki bērni, jo mazāka ir viņiem nepieciešamība pietuvināt priekšmetus-aizvietotājus reālajiem priekšmetiem
4.	Lomu sadalīšana	Jāņem vērā bērnu vēlmes, ievērot kārtas principu, jāpalīdz bērnam nostiprināties kolektīvā ar lomas palīdzību
5.	Rotaļas sākums	Sākumā pedagogs rotaļājās kopā ar bērniem, tas palīdz bērniem kontrolēt savas emocijas; rotaļas situācijas attīstības laikā pedagoga dalība var mazināties
6.	Rotaļas situācijas saglabāšana	Tikai ar pedagoga palīdzību, jo 3-4 gadus veciem bērniem adaptācijas laikā vēl nav attīstītas komunikācijas un saskarsmes prasmes
7.	Rotaļas nobeigums	Nobeigumam jābūt veiksmīgam, piemēram, mamma vienmēr atnāks pakaļ bērnam un atnesīs kārumu.

	Obligāti jāanalizē katra bērna darbība, jāmeklē kļūdas, jānoskaidro, kas patika, kāpēc tētis bija tieši tāds

Rotaļa ir kā tilts, kas apvieno bērna „es gribu” ar viņa mazo, vēl nespējīgo „es varu”. Tas viss rada bērnam rotaļu prieku. Prieks rodas tad, ja viņam ir iespēja izmēģināt līdz šim vēl nenojautās spējas (Svenne, 1930). Tāpēc organizējot sižeta lomu rotaļu ir svarīgi ņemt vērā bērna vecuma un attīstības īpatnības, viņa intereses un vajadzības, kā arī to, kādus rezultātus var iegūt izvēloties konkrētu rotaļu. Lai ievērotu visas minētās prasības, ir nepieciešams pareizi organizēt rotaļu. Tas ir pirmsskolas pedagoga tiešais uzdevums: izmantojot bērniem pazīstamus sižetus un situācijas, ieviest rotaļā jaunus elementus, kas veicinās konkrētā mērķa sasniegšanu.

Lai rotaļa būtu pareizi organizēta, jāievēro vairāki nosacījumi:

- Jābalstās uz aktīvu domāšanas darbību;
- Jāievēro bērna atbilstošais attīstības līmenis;
- Jārūpējas par pozitīvu emocionālu atmosfēru;
- Maksimāli jābalstās uz bērna patstāvīgu darbību (Jonīte, 1997).

Sižeta lomu rotaļas, kā arī jebkuras citas rotaļas organizēšana notiek trijos posmos, kuriem ir izvirzīti konkrēti uzdevumi un kuri ir parādīti 2.3.tabulā:

2.3.tabula

Rotaļas organizācijas posmi (Jonīte, 1997)

Rotaļas posmi	Uzdevumi konkrētajā posmā	Pieaugušā darbība konkrētajā posmā	Bērna darbība konkrētajā posmā
Sagatavošana	Mērķa izvirzīšana	Izvirza un apzina rotaļas mērķi, uzdevumus, saturu, nodrošina nepieciešamo materiālo nodrošinājumu	Pieņem izvirzīto rotaļas mērķi, kā savu mērķi
		Ieinteresē bērnus	Izrāda interesi un ieinteresējās rotaļā
		Izgatavo rotaļas materiālus, sagatavo rotaļas laukumu un elementus	

	Rotaļas motivācijas veidošana	Izskaidro rotaļas būtību, mērķi, uzdevumus un noteikumus	Apjēdz rotaļas būtību, mērķi, uzdevumus un noteikumus
		Ievada bērnus rotaļas atmosfērā	Pieņem rotaļas dalībnieka konkrētu lomu
Rotaļas gaita	Izvirzīto uzdevumu izpilde, rotaļas mērķa sasniegšana	Ja pedagogs ir rotaļas dalībnieks, tad iesaistās rotaļā, ieņemot konkrētu lomu, ievēro rotaļas noteikumus. Ja nav rotaļas dalībnieks, tad seko, lai tiktu ievēroti rotaļas noteikumi	Iesaistās rotaļā, aktīvi darbojas rotaļas gaitā, ievēro rotaļas noteikumus
Rotaļas noslēgums	Darbības un rezultātu analīze, secinājumi	Uzklausa bērnus, seko situācijai, ļauj bērniem veikt pašvērtējumu	Izdara secinājumus ņemot vērā rotaļas rezultātus, secinājumus attiecina uz sevi

Tādējādi, rotaļas organizēšana notiek trijos posmos: sagatavošana, gaita un noslēgums, un katram posmam ir izvirzīti konkrēti uzdevumi, kā arī paredzēta pieaugušā un bērna konkrētā darbība.

Sižeta lomu rotaļa ir saistīta ar bērna iniciatīvu, izdomu, kas izpaužas sižeta izvēlē, lomu izpildē, apstākļu radīšanā rotaļām, zināšanu un prasmju ātrā mobilizēšanā, to kombinēšanā. Bērnam ir jāparedz rotaļu biedra darbība, reizēm jāmaina sava darbības taktika vai veids. Savās sižeta lomu rotaļās bērni atspoguļo māmiņas maigumu, ārsta rūpes par slimnieku, jūrnieka varonību. Kolektīvajās rotaļās izpaužas sociālās jūtas – draudzība, biedriskums. Bērnos izraisa prieku rotaļas rezultāti, grūtību pārvarēšana, dažādi estētiskie pārdzīvojumi – dzimšanas dienā nodziedātā dziesma, uzpošanās pirms došanas uz koncertu (Pučure, 2000).

Pastāv dažādi rotaļas vadīšanas paņēmieni, kas paplašina sižetu rotaļas gaitu. Runājot par vadīšanas paņēmieniem rotaļās ar 3-4 gadus veciem bērniem, tie ir šādi:

- Rotaļas praktiskās situācijas radīšana;
- Rotaļlietu izlikšana redzamā vietā;
- Galvenās lomas izpildīšana, mācot papildus darbības, iesaistot sarunās;
- Tēmas ieteikšana;
- Jautājumu uzdošana;
- Priekšmetu-aizstājēju ieteikšana;
- Individuālo celtnu apvienošana kopīgā rotaļā, to izmantošana rotaļas sižeta attīstībai;
- Uzslava rotaļas beigās (Dzintere, 1983).

Galvenais sižeta lomu rotaļu vadīšanas uzdevums ir iedarboties uz bērnu iztēli, jūtām, interesēm. Sižeta lomu rotaļā iztēle savijas ar reālām attiecībām. Tādēļ rotaļu vadīšanā nedrīkst izmantot tiešas mācīšanas metodes – nedrīkst reglamentēt rotaļas saturu, uzspiest savu domu, liekot bērniem ievērot stingru plānu un attēlot rotaļā vēroto tieši tā, kā tas ir reālajā dzīvē, vai kā to iecerējusi pati audzinātāja. Uzspiestie tēli aplāpē bērnu interesi, un zūd radošās rotaļas specifika. Pieaugušā ietekmei ir jābūt netiešai, nosacītai. Atsevišķos gadījumos, lai attīstītu rotaļas sižetu, pedagogs var uzņemties galveno lomu, piemēram, rotaļa „Ģimene” - māmiņas lomu, rotaļā „Bērnudārza virtuve” - pavāra lomu. pedagogam tas jā dara uzmanīgi, neapspiežot bērnu iniciatīvu, lieki neizprašņājot bērnus. Pedagogam jāprot iedzīvoties rotaļas saturā, kur katram dalībniekam jāpakļaujas rotaļas noteikumiem, tās kopīgajiem mērķiem (Dzintere, 1984).

3-4 gadus veci bērni spēj uzņemties konkrētu lomu, un pedagoga uzdevums ir organizēt sižeta lomu rotaļu tā, lai lomu uzvedība kļūtu par centrālo. Bērna uzmanību jāpārved no rotaļlietām uz sadarbību ar pieaugušo rotaļas partneri. Sākumā pedagogs izmanto lomas, kas ir saprotamas bērniem un sadarbība ar lomas partneriem māca bērnus veidot lomu dialogu. Tādā veidā attīstās rotaļas sižets. Sākumā vadošo lomu tēlo pedagogs, bet ar laiku viņš nodot šo lomu bērnam un orientē bērnus vienu pret otru. Lomas var būt ļoti dažādas, „mamma-meita”, sociālās lomas un pat pasaku personāžu lomas. Rotaļas gaitā no savas lomas pozīcijas pedagogs, uzdodot jautājumus un izsakot replikas var aktivizēt bērnu runu (Сафонова, 2010).

Organizējot sižeta lomu rotaļu 3-4 gadus vecu bērnu grupā, pedagogam skaidri jāapzinās, kādu sižeta lomu rotaļu ir lietderīgi piedāvāt bērniem konkrētā mērķa sasniegšanai. Autores skatījumā ļoti svarīgi, lai piedāvātas lomas bērniem būtu pazīstamas, lai lomas varētu realizēt izmantojot bērniem pazīstamas darbības.

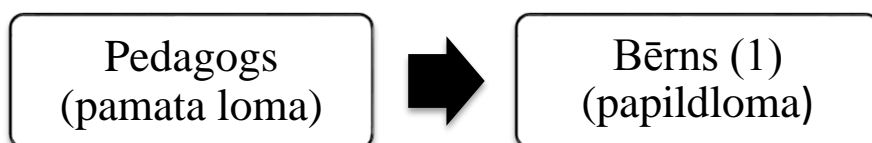
Pedagogam jā sagatavo lomu atribūti, kas tiks ievadīti sižeta lomu rotaļā. Piemēram, „ārsta” loma – ārsts mēra temperatūru, dod zāles, viņam ir balts halāts un balta cepurīte. Pedagoģs uzņemas ārsta lomu: „Es būšu ārsts, es ārstēšu bērņus. Zaķīti, kas tev sāp? Parādi man kaklu, es tevi paklausīšos. Tev ir angīna ”... Rotaļa ieinteresē bērņus, jo katrs no viņiem ir bijis pie ārsta un radījis kaklu. Tad pedagoģs iesaista bērņus rotaļā: „Ļena, tava meita arī saslima, atved viņu pie manis, es viņu izārstēšu... ”. Pēc tam pedagoģs piedāvā ārsta lomu kādam no bērņiem un kļūst par rotaļas novērotāju, jo bērņi rotaļājās paši, sadalot lomas „ārsts”, „vecāks”, „pacients”. Var būt arī „ārsta palīģs” (Краснощекова,2014).

Pedagoģa līdzdalība sižeta lomu rotaļās veicina bērņū darbību saturģgumu un mērķtiecģbu. Loma, kuru uzņemas pedagoģs kļūst par atdarināšanas paraģu. Bez tam, pedagoģs rotaļas gaitā sarunāģās ar bērņiem un parāda viņiem dažādas darbģbas ar rotaļģietām un citiem priekšmetiem. Sižeta lomu rotaļas attģstģšanas shģmu var attģlot šādi:

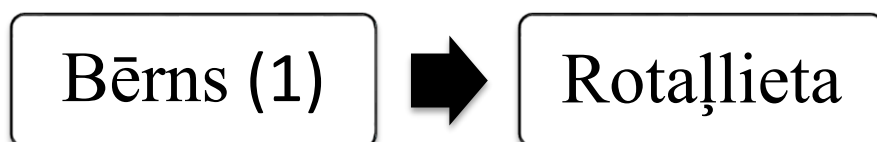
1.

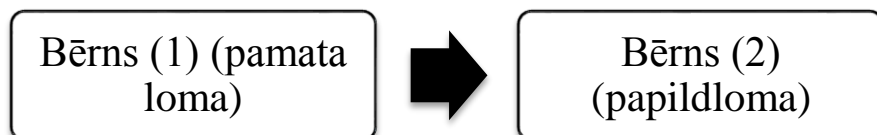
2.

3.

4.

Att.2.3. SIŽETA LOMU ROTAĻAS ATTĪSTĪŠANA (Михайленко, 2000)

Izanalģējot minģto shģmu, autore secģna, ka sižeta lomu rotaļas attģstģšanā var izdalģt divas stadijas: veidot bērņū prasmes rotaļģties blakus pedagoģam un pēc tam veidot bērņū prasmes rotaļģties kopā.

Tādējādi, apkopojot kopumā augstāk minēto secinām, ka sižeta lomu rotaļu mērķis šī kursa darba kontekstā ir veicināt 3-4 gadus vecu bērnu sociālo adaptēšanos, t.i. palīdzēt bērniem sociāli adaptēties pirmsskolas iestādē, iepazīties ar sociālo vidi, kurā viņiem būs jādzīvo, iemācīties sadarboties, komunicēt ar pieaugušiem un vienaudžiem, kontrolēt savas emocijas un rīcību. Norādītā mērķa sasniegšanai pedagogs var izmantot vairākas sižeta lomu rotaļas, un ar savu darbību – jautājumiem, līdzdalību rotaļā, replikām rotaļas gaitā – pedagogs var dažādot rotaļas sižetu, situāciju, elementus, proti, padarīt to aktuālu mūsdienām. Diemžēl, dzīvē bērni sastopas ne tikai ar labiem cilvēkiem un augstsirdīgu rīcību, bet gadās, kad sižeta lomu rotaļā bērni attēlo arī negatīvās situācijas - strīdu starp vecākiem, iereibušus kaimiņus. Pedagogam jānovērš interese par tādu rotaļu un ne tikai jāveido interese par citu tēmu, bet arī jārada bērniem negatīva attieksme pret slikto, lai viņiem nerastos vēlme attēlot to rotaļā.

Pedagogam jāattīsta bērnu iniciatīva un patstāvība, un vienlaicīgi jāsaģlabā bērnu prieks, ko rada rotaļa. Rotaļā nav pieļaujama piespiešana. Pedagogs nevar izdomāt rotaļu vai tās gaitu bērnu vietā, bet var tikai ietekmēt izvēlēto tēmu, sižetu un rotaļas gaitu.

Lai rastu pareizas metodes, kā ietekmēt bērnu rotaļu, to jāsaprot, kā arī jāprot novērot bērnus rotaļas gaitā.

3. 3-4 GADUS VECU BĒRNU SOCIĀLĀS ADAPTĒŠANĀS IZPĒTE UN TĀS SEKMĒŠANA

3.1. Pētījuma vērtēšanas kritēriju un metodoloģijas apraksts

Lai sasniegtu kvalifikācijas darba mērķi un atbildētu uz darbā izvirzīto jautājumu, ka sižeta lomu rotaļa sekmē 3-4 gadus vecu bērnu sociālo adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē, tika veikts praktiskais pētījums pirmsskolas izglītības iestādē „X”, kurā piedalījās 21 bērns vecumā no 3 līdz 4 gadiem, 20 bērnu vecāki.

Pētījums tika veikts divās daļās: bērnu sociālās adaptēšanās sākotnējā izpēte - 2015.gada maijs, izmēģinājuma darbība, anketēšanas un bērnu sociālās adaptēšanās izpēte pētījuma beigās – 2015.gada septembris-oktobris.

Kā jau bija norādīts 1.4.apakšnodaļā, tad empīriskai daļai autore izvēlējās šādus sociālās adaptēšanās kritērijus:

1. Verbālā komunikācija ar vienaudžiem;
2. Verbālā komunikācija ar pieaugušajiem;
3. Neverbālās komunikācijas izpausmes (žesti, mīmika, kustības, acu skats);
4. Sadarbība ar vienaudžiem rotaļās;
5. Sadarbība ar pieaugušajiem dažādos režīma momentos;
6. Izpalīdzība un draudzīgums;
7. Savu emociju atpazīšana;
8. Vienaudžu un pieaugušo emociju atpazīšana;
9. Savu veiksmju un neveiksmju vērtējums;
10. Savas darbības rezultātu analīze;
11. Savas uzvedības vērtējums;
12. Savas pašizjūtas vērtējums.

Pamatojoties uz izvēlētajiem 3-4 gadus vecuma bērnu sociālās adaptēšanās kritērijiem, autore izstrādāja kritēriju vērtēšanas sistēmu, kurā katrs no kritērijiem tika vērtēts četru baļļu līmenī:

- 1 – zems līmenis (bērns sociāli nav adaptējies);
- 2 – sākuma līmenis (bērna sociālā adaptēšanās ir zema);
- 3 - vidējs (sociālā adaptēšanās ir procesā);
- 4 – augsts (bērns ir sociāli adaptējies).

Tādējādi, maksimālais baļļu skaits, ko var piešķirt vienam bērnam ir 48, un katra kritērija maksimālais baļļu skaits ir 84.

Pētījums tika veikts četros posmos:

- Pirmais - sākotnēja diagnostika pirmajā nedēļā – iepazīšana ar bērniem un vecākiem, pedagoģiskā novērošana;
- Otrais – izmēģinājuma darbība, kuras laikā tika ieviestas sižeta lomu rotaļas ar mērķi veicināt bērnu adaptāciju – četras nedēļas;
- Trešais - vecāku anketēšana ar mērķi noskaidrot, kādas sižeta lomu rotaļas patīk bērniem;
- Ceturtais – pētījuma rezultātu iegūšana - bērnu diagnostika pētījuma pēdējā nedēļā ar mērķi saņemt atbildi uz pētījuma jautājumu.

3.2. 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanās sākotnējā izpēte

Lai praktiski pārbaudītu izvēlētais kursa darbā tēmas aktualitāti, prakses laikā tika veikta sākotnējā 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanas izpēte.

Novērošana ir viena no datu ieguves metodēm izglītības pētījumos. Tika veikta tiešā novērošana, kad autore novēroja ko bērni dara un saka.

Darba autore novēroja bērnus dažādās dienas gaitas nodarbībās un momentos, lai sākotnēji novērtētu bērnu sociālās adaptēšanās kritērijus, un novērojumu rezultātus ievietoja novērošanas protokolā, kas ir pievienots darbam 1.pielikumā.

2. pielikumā ir raksturoti 3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanās kritēriji, uz kuru pamata tika veikta pirmsskolas izglītības iestādes „X” bērnu sākotnējā novērošana, kuras rezultāti ir parādīti 3.1.tabulā:

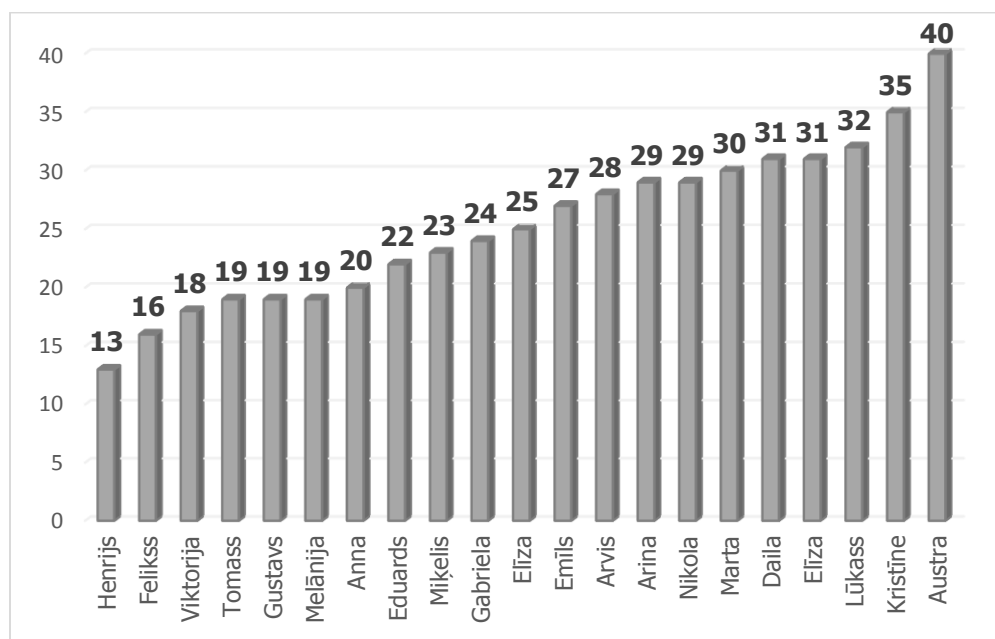
3.1.tabula

Sākotnēji bērnu sociālās adaptēšanās kritēriji

Nr.p/k	Bērni	Kritēriji												Kopā
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1.	Tomass	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	1	19
2.	Miķelis	3	3	2	3	2	2	2	2	1	1	1	1	23
3.	Gabriela	3	3	2	3	3	2	2	2	1	1	1	1	24
4.	Arina	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	29
5.	Gustavs	2	3	1	2	3	2	1	1	1	1	1	1	19
6.	Henrijs	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	13
7.	Elīza	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	25
8.	Nikola	2	3	3	2	3	2	2	2	2	3	3	2	29
9.	Lūkass	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	32
10.	Emīls	2	3	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	27

11.	Melānija	2	2	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	19
12.	Austra	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	40
13.	Kristīne	4	4	3	3	4	3	3	3	2	2	2	2	35
14.	Eduards	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	22
15.	Daila	3	3	3	4	2	2	3	3	2	2	2	2	31
16.	Marta	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	30
17.	Felikss	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	16
18.	Elīza	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	31
19.	Anna	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	20
20.	Viktorija	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	18
21.	Arvis	3	3	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	28
	Kopā:	52	55	48	54	52	47	44	42	34	35	35	34	

Attēlā 3.1. ir parādīti bērnu sociālās adaptēšanās līmenis pētījuma sākumā:

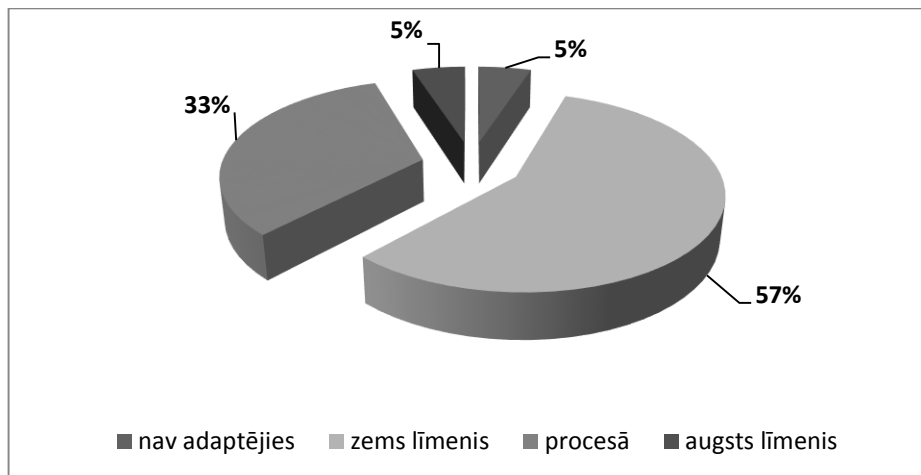

3.1.att. BĒRNU SOCIĀLĀS ADAPTĒŠANĀS LĪMENIS PĒTĪJUMA SĀKUMĀ

Analizējot diagrammā norādītos bērnu adaptēšanās kritēriju sākotnējos rādītājus, secinām, ka bērnu adaptēšanās kritēriju līmenis ir dažāds un svārstās no 13 līdz 40 punktiem. Piemēram, Austrai ir vislielākais rādītājs, kas sasniedz 40 no maksimāliem 48 punktiem. Tas liecina, ka Austra ir labi sociāli adaptējusies, taču pastāv vēl kritēriji, kurus var pilnveidot. Tāpat augsts sociālās adaptēšanās līmenis ir Kristīnei, Elīzei, Lūkasam. Henrijam sociālās adaptēšanās kritēriji ir zemā vai sākuma līmenī, kas liecina par to, ka bērns nav sociāli adaptēts. To, ka Henrijam ir tik vāji sociālās adaptēšanās rādītāji var izskaidrot ar to, ka viņš pirmo gadu apmeklē pirmsskolas iestādi, un arī šī gada laikā ir daudz slimojis un nav apmeklējis

pirmsskolas iestādi. Bērnu lielākai daļai sociālās adaptēšanās kritēriji norāda, ka tie atrodas procesā un jāveic pasākumi to veicināšanai.

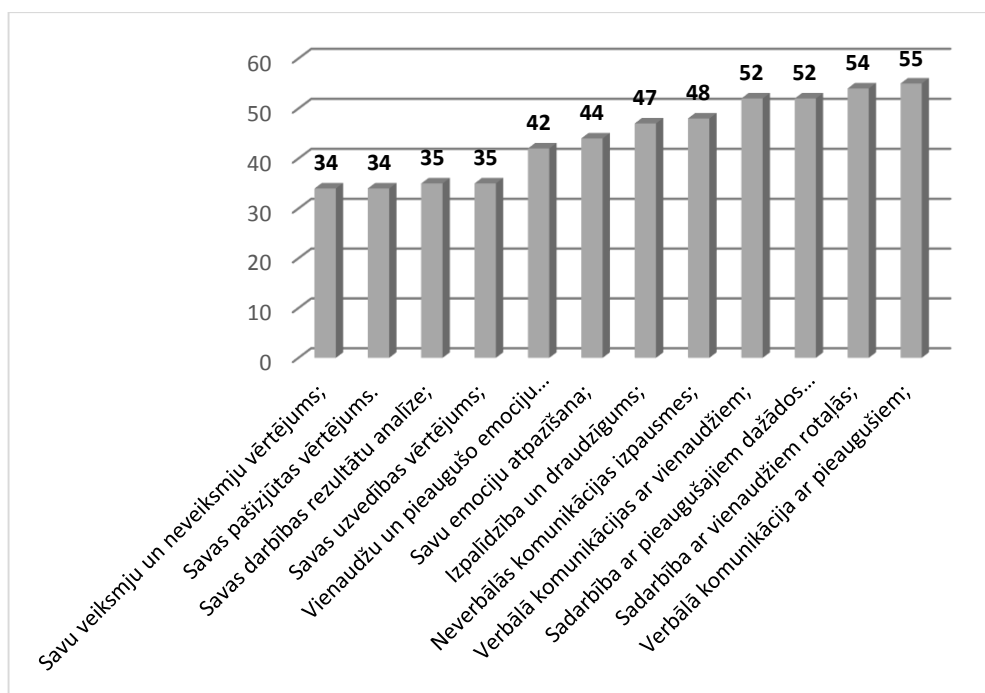
Tādējādi, pētījuma sākumā grupā bija 1 bērns, kas nebija sociāli adaptējies, 12 bērni ar zemu sociālās adaptēšanās līmeni, 7 bērni, kuriem sociālā adaptēšanās bija procesā un 1 bērns ar augstu sociālās adaptēšanās līmeni. Minētie rādītāji procentuāli ir parādīti attēlā 3.2.:

3.2.att. BĒRNU SOCIĀLĀS ADAPTĒŠANAS LĪMEŅI PĒTĪJUMA SĀKUMĀ

Kā redzams no minētās diagrammas, tad pētījuma sākumā visvairāk grupā bija bērnu ar zemu sociālās adaptēšanās līmeni – 57%. Vienlaicīgi bērnu 33% šis process jau sāka veidoties, kas nozīmē, ka jāmeklē iespējas to veicināt. Un pa 5% bija bērni, kas ir un kas nav sociāli pielāgojušies bērnudārza videi.

Lai analizētu bērnu sociālās adaptēšanās kritēriju attīstības līmeni pētījuma sākumā, minētie kritēriji tika parādīti attēlā 3.3.:

3.3.att. BĒRNU SOCIĀLĀS ADAPTĒŠANAS KRITĒRIJI PĒTĪJUMA SĀKUMĀ

Analizējot katru no darbam izvēlētajiem sociālās adaptēšanās kritērijiem, jāsecina, ka vislabāk attīstīti tādi kritēriji kā verbālā un neverbālā komunikācija ar pieaugušajiem – 55 balles vai 66%, ar vienaudžiem – 52 balles vai 62%, sadarbība rotaļās – 54 balles vai 64%. Mazāk ir attīstīti tādi kritēriji, kā savu veiksmju un neveiksmju vērtējums – 34 balles vai 41%, darbības rezultātu analīze – 35 balles vai 42%, uzvedības vērtējums – 35 balles vai 42% un pašizjūtas vērtējums- 34 balles vai 41%. Autore uzskata, ka šie kritēriji ir mazāk attīstīti nekā pārējie tāpēc, ka tas ir saistīts ar 3-4 gadus vecu bērnu attīstības īpatnībām: viņi vēl neprot vērtēt, analizēt, salīdzināt, jo bieži viņu rīcība ir neapzināta.

Tādējādi, sociālās adaptēšanās kritēriju sākotnējā izpēte parāda, ka sociālās adaptēšanās kritēriji bērniem ir attīstīti vidēji un tāpēc ir uzlabojami.

3.3.Izmēģinājuma darbības gaita

Pētījuma turpinājumā, pamatojoties uz diagnosticējošiem rezultātiem pētījuma sākumā, tika izstrādāts un realizēts praksē sižeta lomu rotaļu kopums, kas vērsts uz bērnu sociālās adaptēšanās veicināšanu.

Sižeta lomu rotaļu kopums ir parādīts tabulā 3.2:

3.2.tabula

Sižeta lomu rotaļu kopums

Nr. p/k	Sižeta lomu rotaļas nosaukums	Sižeta lomu rotaļas uzdevumi	Piezīmes
1	„Ceļojums ar vilcienu”	• Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem; • Attīstīt neverbālo komunikāciju; • Veicināt sadarbību rotaļā	Pielikums Nr. 3
2	„Zoodārzs ”	• Veicināt sadarbību rotaļā; • Attīstīt neverbālo komunikāciju; • Veicināt prasmi vērtēt savu uzvedību	Pielikums Nr. 4
3	„Lelle saslīma”	• Attīstīt izpalīdzību un draudzīgumu; • Veicināt prasmi atpazīt savas emocijas; • Veicināt prasmi analizēt savas darbības rezultātu	Pielikums Nr. 5
4	„Bērnodārzs”	• Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem; • Attīstīt verbālo komunikāciju ar pieaugušajiem;	Pielikums Nr. 6

		• Veicināt sadarbību rotaļā;	
5	„Ģimene”	• Veicināt prasmi vērtēt savas pašizjūtas; • Veicināt prasmi atpazīt savas emocijas; • Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem;	Pielikums Nr. 7
6	„Gatavojamies pastaigai”	• Attīstīt izpalīdzību un draudzīgumu; • Veicināt sadarbību rotaļā; • Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem	Pielikums Nr. 8
7	„Veikals”	• Attīstīt izpalīdzību un draudzīgumu; • Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem; • Veicināt sadarbību dažādos režīma momentos	Pielikums Nr. 9
8	„Vizīte pie ārsta”	• Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem; • Veicināt prasmi atpazīt citu emocijas; • Veicināt prasmi vērtēt savas veiksmes un neveiksmes	Pielikums Nr. 10
9	„Rūķīša dzimšanas diena”	• Veicināt sadarbību dažādos režīma momentos; • Veicināt prasmi vērtēt savu uzvedību; • Veicināt komunikāciju ar vienaudžiem	Pielikums Nr. 11
10	„Profesijas”	• Veicināt sadarbību rotaļā; • Attīstīt neverbālo komunikāciju; • Veicināt prasmi analizēt savas darbības rezultātu	Pielikums Nr. 12
11	„Brauciens ar autobusu”	• Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem; • Veicināt sadarbību rotaļā; • Veicināt prasmi vērtēt savu uzvedību	Pielikums Nr. 13

Četrus nedēļus laikā iepriekš norādītās sižeta lomu rotaļas tika ieviestas bērnu ikdienā dažādos režīma momentos.

Piemēram, lai organizētu sižeta lomu rotaļu „Brauciens ar autobusu”, bija nepieciešams realizēt iepriekšējo darbu ar bērniem. Pastaigas laikā bērni novēroja transportu, tā dažādību, (sabiedriskais, privātais, kravas auto). Tika veiktas pārrunas par transporta veidiem, kāpēc ir vajadzīgs transports, kas to vada, kādas situācijas var rasties uz ielas. Rotaļā bija četras lomas: vadītājs, kontrolieris, pasažieri, policists. Tā kā sižeta lomu rotaļā bērni ataino pieaugušo lomas, tad vadītājs bija Gustavs, policists Tomass, Kristīne izvēlējās kontroliera lomu. Pārējie bērni bija pasažieri. Rotaļas laikā bērni ne tikai atkārtoja pieaugušo darbības, bet arī uzvedību, paņēmienus. Gustavs vadīja autobusu tā, kā to dzīvē dara viņa tētis. Rotaļas laikā dažas meitenes, kuras spēlēja pasažieru lomas, autobusā iekāpa kopā ar lellēm, „saviem bērniem”. Lelles šajā rotaļā ieņēma svarīgu vietu, jo iesaistot tās rotaļā, bērni kļūst par pieaugušajiem: visas darbības izpilda atbildīgi, kārtīgi. Lelles šajā rotaļā veicināja bērnu sociālo adaptēšanos, jo veicināja maiguma un līdzjūtības attīstīšanu un izpaušmi.

Analizējot sižeta lomu rotaļas „Brauciens ar autobusu” norisi, secinām, ka rotaļā bērni parādīja savas prasmes mainīt savas lomas uzvedību saistība ar citu bērnu lomām, jo šī rotaļa, kā arī parējās, tika atkārtotas vairākas reizes, lomas tika sadalītas dažādi, sižeta attīstīšana arī bija dažāda: autobusā iekāpa veca tante – Felikss parādīja savas izpalīdzības prasmes un piedāvāja viņai vietu. Gustavs, kas spēlēja vadītāju, iemācījās uzturēt dialogu ar pasažieriem. Kontroliere Nikola komunicēja tikai ar 1-2 bērniem, tagad komunikācija viņai grūtības nesagādā. Gabriela un Mikulis novērtēja Feliksa uzvedību, kad viņš piedāvāja vietu vecai tantei. Bērni rotaļā iesaistījās aktīvi. Rotaļā bērni ataino viņiem zināmus reālus faktus, notikumus un zināšanas par pieaugušo profesijām. Tāpat rotaļā izpaužas bērnu jaunrades spējas: bērni brīvi sadarbojas rotaļā, ievēro uzvedības ētikas normas, noved rotaļu līdz galam.

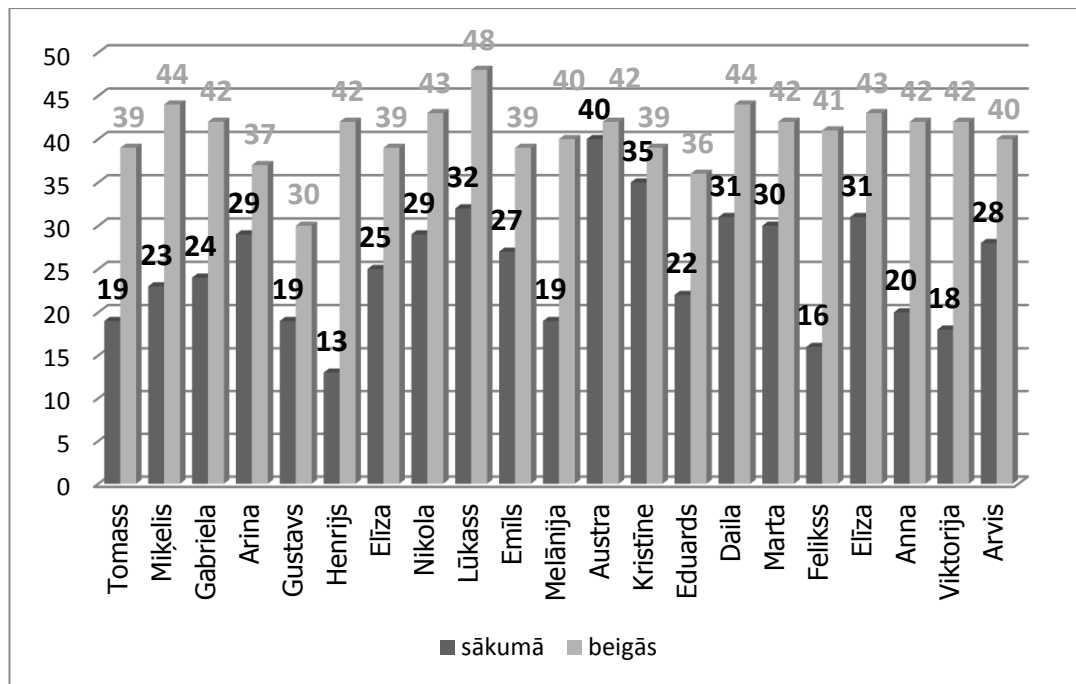
Šajā rotaļā autore piedalījās kā pedagogs, novēroja bērnu rīcību, palīdzēja ar padomiem. Autorei nākas pārcelt bērnu uzmanību no darbībām ar rotaļlietām (lellēm) uz darbībām ar rotaļas partneriem, jo daži bērni bija vairāk aizrauti rotaļājoties ar lelli, nevis ar piedalīšanos sižeta lomu rotaļā (Marta, Arina, Viktorija). Kopumā, autore uzskata, ka rotaļas norise bija veiksmīga, taču turpmāk jāpiestrādā pie sižeta attīstīšanas, lai tas neatkārtojas. Tāpat noteikti rezumējot rotaļas norisi, jāuzslavē bērni par sasniegtajiem rezultātiem, ieguldīto darbu rotaļā.

Pēc izmēģinājuma darbības veikšanas tika atkārtoti novēroti bērni pētījumam izvēlēto kritēriju kontekstā. Rezultāti ir parādīti 3.3.tabulā:

Bērnu sociālās adaptēšanās kritēriji pētījuma beigās

Nr.p/k	Bērni	Kritēriji												Kopā
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1.	Tomass	4	4	4	4	2	4	3	3	3	3	2	3	39
2.	Miķelis	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	44
3.	Gabriela	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	42
4.	Arina	3	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	37
5.	Gustavs	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	30
6.	Henrijs	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	42
7.	Elīza	4	4	3	3	4	3	3	3	3	3	3	3	39
8.	Nikola	3	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	43
9.	Lūkass	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	48
10.	Emīls	3	4	3	4	4	3	3	3	3	3	3	3	39
11.	Melānija	4	4	3	4	4	3	3	3	3	3	3	3	40
12.	Austra	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	42
13.	Kristīne	4	4	3	3	4	3	3	3	3	3	3	3	39
14.	Eduards	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	36
15.	Daila	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	44
16.	Marta	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	42
17.	Felikss	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	41
18.	Elīza	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	43
19.	Anna	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	42
20.	Viktorija	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	42
21.	Arvis	4	4	3	4	4	3	3	3	3	3	3	3	40
	Kopā:	80	83	80	83	83	80	74	74	72	73	73	75	

Lai varētu novērtēt bērnu sociālās adaptēšanās līmeni pēc rotaļu kopas ievadīšanu izmēģinājuma darbības laikā, autore salīdzināja bērnu sociālās adaptēšanās līmeņus pētījuma sākumā un pētījuma beigās un rezultāti ir parādīti 3.4.attēlā:

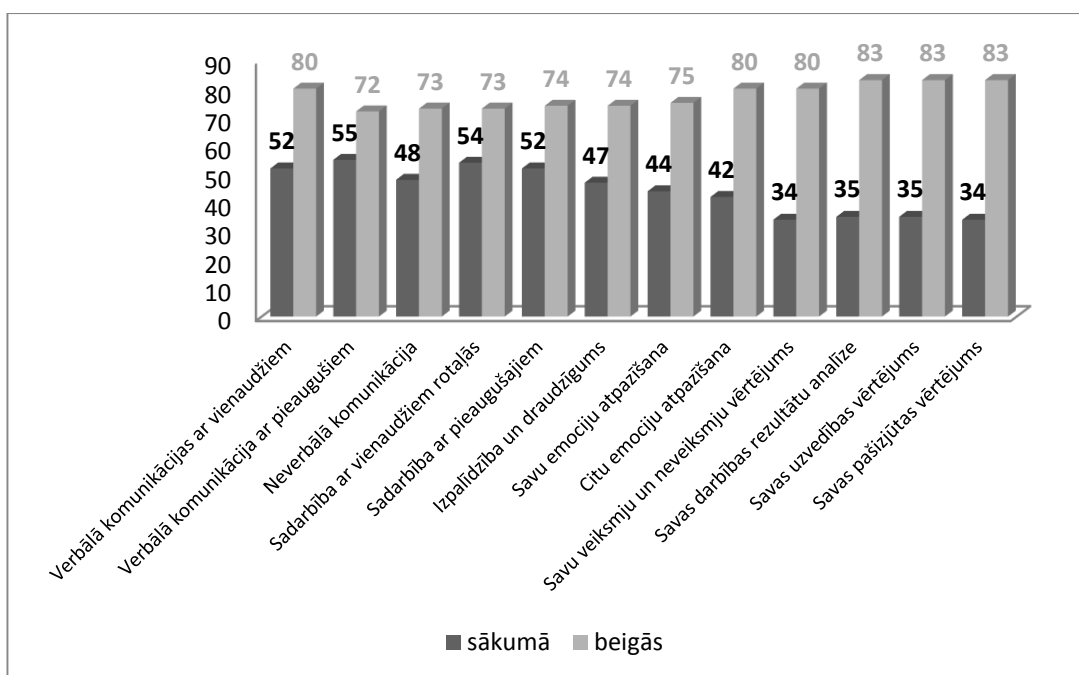

3.4.att. BĒRNU SOCIĀLĀS ADAPTĒŠANĀS LĪMEŅU SALĪDZINĀJUMS PĒTĪJUMA SĀKUMĀ UN BEIGĀS

Kā redzams no minētās diagrammas, tad pētījuma gaitā visu bērnu sociālās adaptēšanas līmeņi pieauga, kas liecina par to, ka sižeta lomu rotaļa veicina bērnu sociālo adaptēšanos. Pētījuma beigās bērnu individuālie sociālās adaptēšanas līmeņi pieauga un svārstās no 30 ballēm līdz 48 ballēm (sākumā no 13 līdz 40). Pētījuma beigās visaugstāko līmeni sasniedza Lūkass, 48 balles. Grupā vēl ir 13 bērni, kuri pētījuma beigās atbilst sociāli adaptēto bērnu kritērijiem. 7 bērniem rādītāji ir uzlabojušies, un sociālā adaptēšanās ir procesā. Bērni ar zemu līmeni grupā vairs nav.

Tātad, pētījuma beigās 67% grupas bērni ir atzīstami par sociāli adaptētiem bērniem, un bērnu 33% kam šis process vēl turpinās un ir rādītāji, kurus vēl jāuzlabo.

Lai analizētu bērnu sociālās adaptēšanās kritēriju attīstīšanas līmeni pētījuma beigās un lemtu par sociālās adaptēšanās kritēriju attīstīšanas līmeni grupā, 3.3.tabulā iekļautie dati tika parādīti 3.5.attēlā:

3.3.att. BĒRNU SOCIĀLĀS ADAPTĒŠANAS KRITĒRIJI PĒTĪJUMA SĀKUMĀ

Kā redzams no minētās diagrammas, tad izmēģinājuma darbības rezultātā katrs no darbam izvēlētajiem sociālās adaptēšanās kritērijiem uzlabojas. Īpaši jāatzīmē, ka pētījuma beigās bērni iemācījās vērtēt savu uzvedību, savas pašizjūtas analizēt savu darbību. Šie kritēji ir attīstīti vislabāk un sasniedza vērtējumā 83 balles, kas sastāda 99%. Kā liecina diagrammā parādītie salīdzinājuma dati, tad pētījuma sākumā šie kritēriji bija attīstīti vismazāk. Arī augstu vērtējumu sasniedza kritēriji, kas bija vāji attīstīti pētījuma sākumā: prasmes vērtēt savas veiksmes un neveiksmes, atpazīt citu emocijas, 80 balles vai 95%. Minētais rezultāts liecina par to, ka sižeta lomu rotaļas māca bērnus domāt, analizēt, vērtēt ne tikai citus, bet arī sevi.

Analizējot kopumā izmēģinājuma darbības laikā sasniegtus rezultātus, autore secina, ka sižeta lomu rotaļa veicina bērnu sociālo adaptēšanos, paplašina bērna praktisko pasauli un veido iekšējo emocionālo komfortu. Tas notiek tāpēc, ka sižeta lomu rotaļā bērns ataino, atkārtoti tās dzīves jomas, kas viņu interesē. Un šajā procesā viņš izmanto ne tikai rotaļlietas vai citus priekšmetus, bet arī verbālo un neverbālo komunikāciju, prasmes vērtēt, analizēt, secināt. Attīstās arī bērna personība, jo spēlējot dažādas lomas, bērns ataino citu cilvēku darbību, rīcību, pārņem viņu jūtas un emocijas, mācās līdzpārdzīvot, saprast citus cilvēkus. Tāpat sižeta lomu rotaļa veicina sadarbību, kā rezultātā, bērns mācās dzīvot cilvēku vidū, sabiedrībā, tādējādi, sociāli adaptējās.

3.4. Pētījuma datu analizēšana

Praktiskā pētījuma laikā tika veikta bērnu vecāku aptauja, kurā par instrumentu tika izmantota anketa. Anketēšanā piedalījās 20 bērnu vecāki un tās mērķis bija noskaidrot vecāku viedokli par bērnu sociālo adaptēšanās procesu. Vecākiem tika piedāvāts atbildēt uz anketas jautājumiem, kas pievienota darbam kā 13.pielikums.

Analizējot bērnu vecāku sniegtās atbildes, noskaidrots, ka bērnu 80% apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi jau otro gadu, un bērnu 20% pirmo gadu. Tādējādi, bērnu lielākā daļa vairāk vai mazāk jau ir adaptējusies pirmsskolas izglītības iestādē, kas atvieglo bērnu socializāciju.

Vecāku atbildes uz anketas jautājumiem ir apkopotas 3.4.tabulā:

3.4.tabula

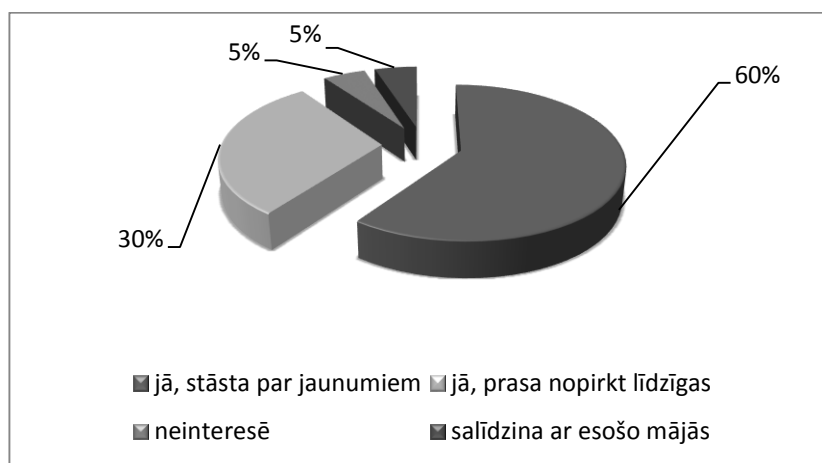
Vecāku atbildes uz anketas jautājumiem

Anketas jautājums	Jā	Nē	Dažādi
4. Jūsaprāt, bērns viegli komunicē ar pieaugušajiem?	65%	10%	25%
5. Jūsaprāt, bērns viegli komunicē ar vienaudžiem?	70%	5%	25%
7. Jūsu bērns vienmēr ikdienā izmanto neverbālo komunikāciju?	100%	0%	0%
8. Bērns Jums palīdz dažādās darbībās?	70%	0%	30%
9. Jūsu bērns ir izpalīdzīgs?	70%	30%	0%
10. Jūsu bērns prot vērtēt un paskaidrot savas veiksmes un neveiksmes?	30%	20%	50%
11. Jūsu bērns prot atpazīt citu cilvēku emocijas?	70%	30%	0%
12. Jūsu bērns prot paskaidrot savu uzvedību konkrētajā momentā?	50%	25%	25%

Apkopojot 3.4.tabulā ievietoto informāciju secinām, ka vecāku skatījumā, viņu bērnu lielākā daļa, 65%, viegli komunicē ar pieaugušajiem, 70% viegli komunicē ar vienaudžiem un prot atpazīt citu bērnu emocijas, bērnu 70% ir izpalīdzīgi un palīdz vecākiem dažādās darbībās. Visi bērni lieto neverbālo komunikāciju. Vecāku viedoklis sakrīt ar veiktā pētījuma rezultātiem par to, ka ne visi bērni prot vērtēt savu uzvedību un paskaidrot savas veiksmes un neveiksmes.

Vecāki atbildēja, ka bērnu 50% katru dienu nāk uz pirmsskolas izglītības iestādi ar labu noskaņojumu, bērnu 20% nāk ar sliktu noskaņojumu un bērnu 30% nāk ar mainīgu noskaņojumu. Uz doto brīdi autores rīcībā nav datu, kas varētu paskaidrot šo situāciju, bet vecāku norādītie dati nekādā gadījumā nenorāda uz to, ka bērniem arī dienas laikā paliek slikts noskaņojums, ka viņiem nepatīk pirmsskolas iestādē. Autore pieļauj, ka slikta noskaņa bērniem varētu būt no rīta un saistīts ar nepieciešamību šķirties no vecākiem. Un tas vairāk ir vērsts uz vecākiem, nevis uz pirmsskolas iestādi: bērni ar savu sliktu noskaņojumu cenšas atgādināt vecākiem par sevi. Taču, lai iegūtu precīzu informāciju par bērnu noskaņojumu dienas laikā, kā arī par to, kāpēc daži nāk ar sliktu garastāvokli, jāveic atsevišķais pētījums.

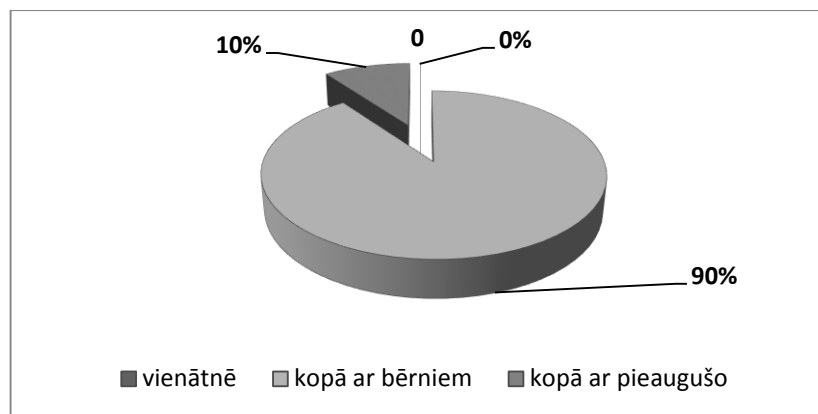
Vecāku atbildes uz anketas 3.jautājumu „Jūsu bērnu interesē jaunas rotaļlietas, PII apkārtne?” parādītas 3.4.attēlā:

3.4.att. VECĀKU ATBILDES UZ ANKETAS 3.JAUTĀJUMU „JŪSU BĒRNU INTERESĒ JAUNAS ROTAĻLIETAS, PII APKĀRTNE?”

Kā redzams no vecāku sniegtajām atbildēm, tad lielākai daļai bērnu, 60%, interesē jaunas rotaļlietas un apkārtne, par ko viņi stāsta saviem vecākiem. Bērnu 30% ne tikai interesē jauninājumi, bet viņi arī lūdz vecākus nopirkt līdzīgas lietas. Bērnu 5% salīdzina pirmsskolas iestādes vidi ar mājas vidi. Minētās atbildes norāda uz to, ka bērni salīdzina pirmsskolas un mājas vidi, cenšas tās pielīdzināt, lai pirmsskola atgādinātu par mājām, un mājas atgādinātu par pirmsskolas iestādi, kur bērni pavada dienas lielāko daļu.

Vecāku atbildes uz 6.jautājumu „Jūsu bērns rotaļājās?” parādītas 3.5.attēlā:

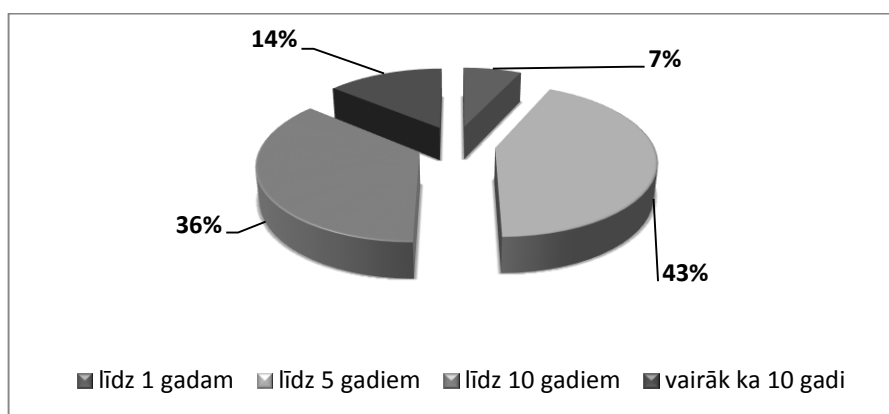
3.5.att. VECĀKU ATBILDES UZ ANKETAS UZ 6.JAUTĀJUMU „JŪSU BĒRNS ROTAĻĀJĀS?”

Kā izriet no minētās diagrammas, tad bērnu absolūtais vairākums, 90%, rotaļājās kopā ar citiem bērniem, kas liecina, ka bērniem ir attīstīta savstarpējā sadarbība.

Analizējot kopumā bērnu vecāku sniegtās atbildes autore secina, ka vecāki uzskata, ka viņu bērni ir sociāli adaptējušies, taču sociālā adaptēšanās ir dažāda: daļai tas izdodas labāk, ar citiem vēl jāturpina adaptēšanās process. Kopumā vecāku viedokļi sakrīt ar izmēģinājuma darbības laikā iegūtajiem rezultātiem:

- Bērniem ir labi attīstīta komunikācija ar vienaudžiem un pieaugušajiem;
- Bērni ikdienā lieto neverbālo valodu;
- Bērniem ir attīstīta sadarbība rotaļās;
- Bērni ir izpalīdzīgi un draudzīgi.

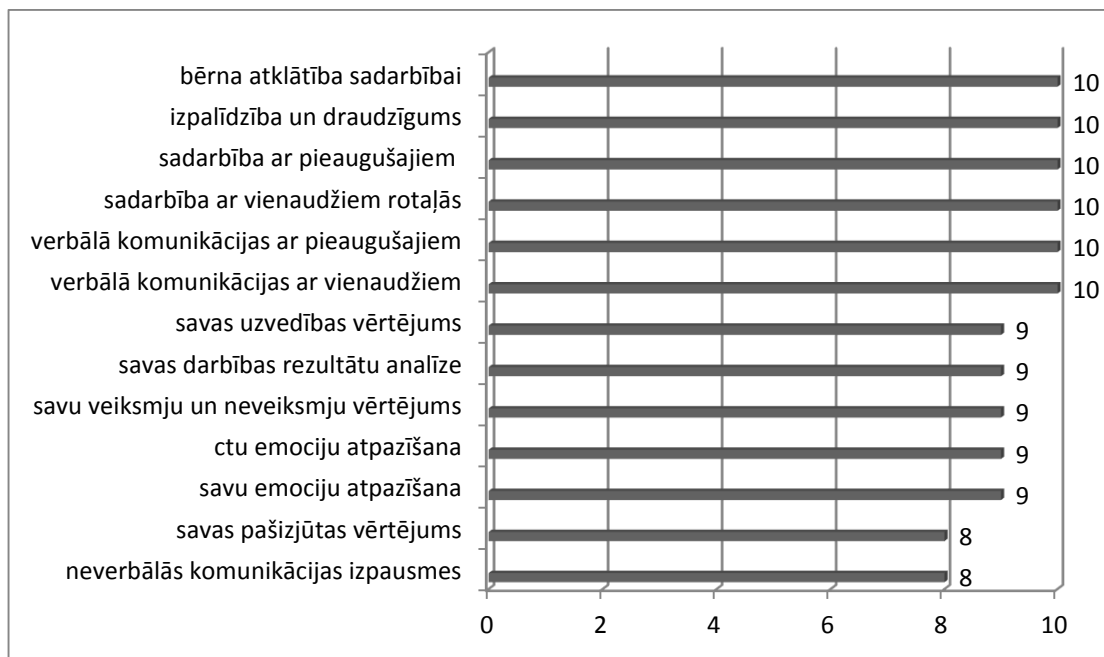
Tāpat praktiska pētījuma ietvaros tika veikta pirmsskolas izglītības iestādes „X” pirmsskolas pedagogu anketēšana ar mērķi noskaidrot vai sīzeta lomu rotaļās ikdienā tiek izmantotas bērnu sociālās adaptēšanas veicināšanai. Anketēšanā piedalījās 14 pirmsskolas pedagogi, no kuriem 57% ir 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība, 29% ir iegūts bakalaura grāds un pedagogu 14% vēl mācās augstākā izglītības iestādē. Pedagogu darba stāžs pirmsskolas izglītības iestādē ir parādīts 3.6.attēlā:

3.5.att. PII „X” PEDAGOGU STĀŽS PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

Kā izriet no minētās diagrammas, tad pedagogu lielākajai daļai stāžs pirmsskolas izglītības iestādē ir no 2 līdz 10 gadiem: pedagogu 43% pirmsskolas izglītības iestādē strādā līdz 5 gadiem un pedagogu 36% - līdz 10 gadiem. Minētie fakti norāda uz to, ka pirmsskolas izglītības iestādē „X” strādā pedagogi ar dažādu pieredzi, un tiem, kuriem ir liela pieredze, ir iespēja dalīties ar savu pieredzi.

Anketas 3.jautājumā bija lūgts atzīmēt 10 balles līmenī, kādu no sociālās adaptēšanās kritērijiem pedagogi uzskata par būtiskākiem. Pedagogu viedokļi šajā jautājumā ir parādīti 3.6.attēlā:

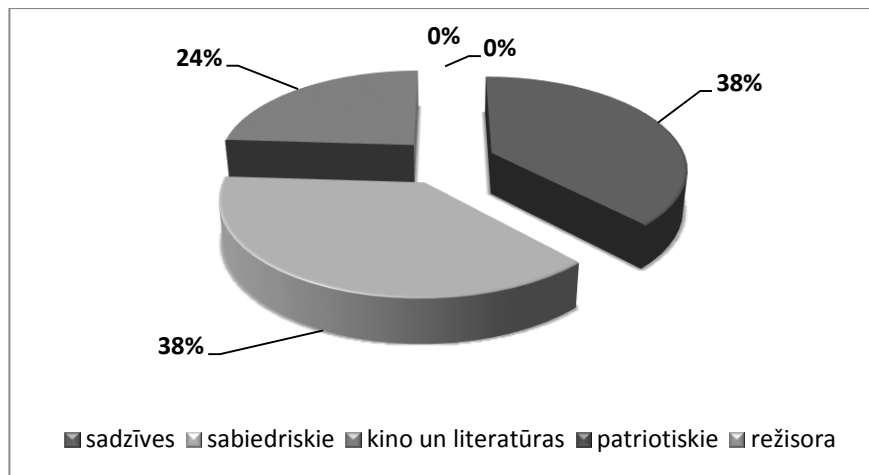

3.6.att.PII PEDAGOGU VIEDOKĻIS PAR SOCIĀLĀS ADAPTĒŠANĀS KRITĒRIJU BŪTISKUMU

Kā liecina pedagogu sniegtās atbildes, tad visus autores kvalifikācijas darbā praktiskam pētījumam izvēlētos kritērijus pedagogi uzskata par būtiskiem. Tāpat tika nosaukts vēl viens kritērijs, kas netika pētīts šajā darbā – bērna atklātība sadarbībai.

Pedagogu 71% norādīja, ka bērnu sociālās adaptēšanās veicināšanā izmanto sižeta lomu rotaļas. Pedagogu 29% norādīja, ka neizmanto sižeta lomu rotaļas bērnu sociālās adaptēšanas sekmēšanā, jo vai nu strādā ar vecākiem bērniem (5-7 gadīgiem), kuri ir jau adaptējušies, vai nu vēl nav pietiekamas pieredzes šo rotaļu organizēšanā. Autore nepiekrīt viedoklim, ka 5-7 gadus veci bērni ir sociāli adaptējušies un uzskata, ka sociālā adaptēšanās noris visa mūža garumā, jo sociālā apkārtnē, vide nepārtraukti mainās un vienmēr pastāv kaut kādi jauninājumi, kuriem jāpielāgojas.

3.7.attēlā ir parādītas kādus sižetus izvēlās pedagogi sižeta lomu rotaļas organizēšanai ikdienā:

3.7.att.SIŽETA LOMU ROTAĻAS SIŽETI

Kā redzams no minētās diagrammas, tad pedagogi sižeta lomu rotaļu organizēšanā vienādi izmanto rotaļas ar sadzīves vai sabiedrisku sižetu, 38%. Kino un literatūras sižetus pedagogi izmanto gadījumu 24%. Un pedagogi ikdienā vispār neizmanto patriotiskus un režisora sižetus.

Analizējot kopumā pirmsskolas izglītības iestādes „X” pedagogu viedokļus un salīdzinot tos ar veiktā praktiskā pētījuma rezultātiem, secināms, ka kvalifikācijas darbam izvēlētie sociālās adaptēšanās kritēriji ir būtiski un tāpēc liecina par bērnu sociālās adaptēšanās rezultātiem.

Tādējādi, apkopojot un analizējot kvalifikācijas darba teorētiskos un praktiskos materiālus secinām, ka sižeta lomu rotaļa veido komunikāciju, emocionālo kontaktu un sadarbību ne tikai starp bērniem, bet arī starp bērniem un pieaugušajiem, kā rezultātā veicina bērnu sociālo adaptēšanu. Protams, lai sižeta lomu rotaļa radītu nepieciešamo rezultātu, to pareizi jāorganizē. Pirmsskolas pedagogam, organizējot sižeta lomu rotaļu sociālās adaptēšanās veicināšanai, jāveido bērnu pozitīvu attieksmi pret rotaļas procesu, jāattīsta bērnu prasmes ievērojot vecuma un individuālās īpatnības, jārealizē saskarsmes nepieciešamību, tādējādi jānodrošina pedagoģiskais process jau sociālās adaptēšanas laikā. Tas savukārt atvieglo un veicina bērnu sociālo adaptēšanos kopumā.

Sižeta lomu rotaļā bērni izzina pasauli, atdarina apkārtējo ikdienu. Tieši sižeta lomu rotaļā bērni nonāk saskarsmē, ko veido verbālā un neverbālā komunikācija ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Sociāli adaptējoties, bērni iemācās atpazīt un kontrolēt emocijas, vērtēt darbību, uzvedību, pašizjūtas, kļūst par izpalīdzīgiem un draudzīgiem cilvēkiem. Autores skatījumā tieši šie kritēriji ir raksturīgi sociāli adaptētajam cilvēkam, kas ļauj droši un veiksmīgi dzīvot strādāt sabiedrībā.

NOBEIGUMS

Bērnu sociālā adaptēšanās ir nepārtraukts process, kura laikā bērni adaptējās sociālai videi. Šīs adaptēšanās pamatā ir sabiedrībā pieņemto normu un likumu apgūšana. Bērnu sociālā adaptēšanās procesam ir ne tikai sociālais raksturs, bet arī morāli ētiskais, jo bērnu sociālās adaptēšanās norise notiek kolektīvā.

Kvalifikācijas darba mērķis ir noskaidrot sižeta-lomu rotaļas iespējas 3-4 gadu vecu bērnu sociālās adaptācijas sekmēšanā.

Kvalifikācijas darbā tika analizēta teorētiskā literatūra par 3-4 gadīgo bērnu sociālās adaptēšanās procesu pirmsskolas izglītības iestādēs, analizētas 3-4 gadus vecu bērnu pedagogiski psiholoģiskās īpatnības, raksturoti sociālās adaptēšanās kritēriji, kā arī analizēta sižeta lomu rotaļas būtība un tās organizēšanas metodoloģija. Ievērojot 3-4 gadus vecu bērnu attīstības īpatnības, jāņem vērā, ka lai sociālā adaptēšanās būtu veiksmīga, ir nepieciešams rast efektīvus socializācijas līdzekļus, kas veicinās bērnu pašapziņas veidošanos, personības veidošanos un iesaistīšanu kolektīvā. Viens no tādiem līdzekļiem ir sižeta lomu rotaļa. Atdarīnot dažādas lomas, bērni ataino realitāti un tādā veidā sagatavojas reālai dzīvei, mācās analizēt un kontrolēt savu darbību, emocijas, sadarboties – dzīvot sabiedrībā.

Izpildot kvalifikācijas darba uzdevumus, tika veikts praktiskais pētījums pirmsskolas izglītības iestādē „X”. Ievadot sižeta lomu rotaļas dažādos dienas režīmos radīja izmēģinājuma darbības pozitīvu rezultātu: bērnu sociālās adaptēšanās kritēriji būtiski uzlabojas. Šis fakts dod pamatu secināt, ka sižeta lomu rotaļas veicina 3-4 gadus vecu bērnu sociālo adaptēšanos, jo bērni ikdienā lieto verbālo un neverbālo valodu, veiksmīgi sadarbojas ar vienaudžiem un pieaugušajiem, kļūst izpalīdzīgi un draudzīgi, mācās atpazīt emocijas, vērtēt veiksmes un neveiksmes, analizēt savas darbības rezultātu. Bērni apguva dzīvei sabiedrībā nepieciešamās prasmes, kļuva sabiedriski. Tādējādi, iegūta atbilde uz darbā izvirzīto jautājumu: kā sižeta lomu rotaļas sekmē 3-4 gadus vecu bērnu sociālo adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē. Autore uzskata, ka sižeta lomu rotaļa attīstās vienlaicīgi ar sabiedrības attīstību, tāpēc to var uzskatīt par sociālās adaptēšanās rādītāju.

Pamatojoties uz kvalifikācijas darba materiāliem, secināms:

1. Sociālā adaptēšanās ir indivīda un sabiedrības sadarbības process, kura laikā sabiedrības prasības pieņem sabiedrības dalībnieki;
2. Sociālās adaptēšanas procesa veiksmīgums ir atkarīgs no dažādu objektīvo un subjektīvo faktoru kopuma: bērna vecums, veselības stāvoklis, attīstības līmenis, nervu sistēma, saskarsmes prasmes ar vienaudžiem un pieaugušajiem, priekšmetu un rotaļas darbības līmenis;

3. Vienota uzskata par kritērijiem, kas vērtē bērnu sociālās adaptācijas procesa norisi nepastāv, un šie kritēriji nepastāv atsevišķi, bet mijiedarbojas un veido veselumu;
4. Sižetu lomu rotaļa ir sociāla rotaļa, jo dod bērniem iespēju nokļūt pieaugušo pasaulē, iepazīties ar pieaugušo dzīvi, attiecībām, kā arī izmēģināt sevi dažādās lomās un situācijās, kurās viņš vēl reāli nokļūt nevar sava vecuma dēļ, veidot saskarsmes attiecības, attīstīt komunikāciju, attīstīt emocijas un novērtēt sevi, tas norāda uz bērna sociālo adaptāciju. Sižeta lomu rotaļas mērķis – bērna sociālā attīstība, kas iekļauj arī sociālo adaptāciju;
5. Sociālās adaptēšanās veicināšanai pedagogs var izmantot vairākas sižeta lomu rotaļas, un ar savu darbību – jautājumiem, līdzdalību rotaļā, replikām rotaļas gaitā – pedagogs var dažādot rotaļas sižetu, situāciju, elementus, darīt to par aktuālu mūsdienām;
6. Pedagogs ir sociālo normu un noteikumu nesējs, tas palīdz bērnam apgūt to, kas nav saprotams sava vecuma vai dzīves pieredzes dēļ, tāpēc organizējot sižeta lomu rotaļu, pedagogam ir nepieciešams ievērot bērnu individuālās un audzināšanas īpatnības;
7. Veiktās izmēģinājuma darbības rezultātā visu bērnu sociālās adaptēšanās kritēriji būtiski uzlabojas;
8. Vecāku anketēšanas laikā iegūtie dati liecina par bērnu sociālās adaptēšanās veiksmīgu norisi, kas apstiprināja arī izmēģinājuma darbības rezultātus;
9. Pirmsskolas pedagogi izmanto ikdienā sižeta lomu rotaļas ar sadzīves, sabiedriskiem un kino/literatūras sižetiem sociālās adaptēšanās veicināšanai.

Pamatojoties uz izdarītiem secinājumiem, autore izvira ieteikumus:

1. Turpmākajā darbā ar bērniem jāpievērš uzmanība tādu sociālās adaptēšanās rādītāju attīstīšanai, kuru rezultāts šī pētījuma laikā ir pieaudzis mazāk par citiem: emociju atpazīšana, izpalīdzīgums un draudzīgums;
2. Ieviest sižeta lomu rotaļas sociālās adaptēšanās veicināšanai visu vecumu grupās;
3. Ieviest sižeta lomu rotaļās arī rotaļas ar patriotisku un režisora sižetiem, kas veicina sociālo adaptēšanos;
4. Attīstīt sižetu jau pazīstamās rotaļās un virzīt tās uz bērnu sociālās adaptēšanās veicināšanu.

No iepriekš teiktā izriet, ka uz pētījuma jautājumu ir atbildēts un darba mērķis ir sasniegts.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. **Āboltiņa, L.** *7-gadīgo bērnu sociālā adaptēšanās skolā 1.klasē*. Promocijas darbs pedagoģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai skolas pedagoģijas apakšnozarē, Rīga: 2014, 232 lpp.
2. **Beļickis, I., Blūma, D.** *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
3. **Breslava, G.** redakcijā. *Psiholoģijas vārdnīca*. Rīga: Mācību grāmata, 1999. 157 lpp.
4. **Dzintere, D.** *Sīžetiskās lomu rotaļas bērnudārzā*. Rīga: Zvaigzne, 1981. 58 lpp.
5. **Dzintere, D.** *Pirmsskolas vecuma bērnu sīžetiskās lomu rotaļas, to vadība dažādās vecuma grupās*. Rīga: Latvijas PSR Izglītības ministrija, 1983. 7 lpp.
6. **Dzintere D.** *Rotaļa un darbs bērnu dārzā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1984. 99 lpp.
7. **Gailuma, S.** *Mazbērna adaptācijas īpatnības pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2002. 114. lpp.
8. **Jonīte, V.** *Spēles kā bērnu sensoro spēju attīstītājas*. Rīga: Mācību apgāds NT, 1997. 64 lpp.
9. **Lieģeniece, D.** *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa, 1999. 262 lpp.
10. **Ļubļinska, A.** *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, 1979. 379 lpp.
11. **Pučure, I.**, *Rotaļa – pirmsskolas vecuma bērnu pašapziņas sekmētāja*. Rīga: Izglītības soļi, 2000.
12. **Svence, G.** *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 159 lpp.
13. **Svenne, O.**, *Modernās audzināšanas jautājumi*. Rīga: Ausekļa red., 1930. 197 lpp.
14. **Škuškovnika, D.** Rīt uz dārziņu. *Pirmsskolas izglītība*. 1998. 7.februāris. 26 lpp.
15. **Vecgrāve, A.** , *Kā man saprast manu bērnu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996. 188 lpp.
16. **Vigotskis, L., Piažē, Ž.** *Mūsdienu psiholoģija*. Rīga; Raka, 1998. 177 lpp.
17. **Баркан, А.** *Особенности адаптации к детскому саду*. 2015. [tiešsaiste] – [atsauce 15.09.2015.]. Pieejams:

http://stunia.3dn.ru/publ/alla_barkan_osobennosti_adaptacii_k_detskomu_sadu/1-1-0-11

18. **Зайцев, И.** Социальная адаптация детей с нарушениями речи. *Дефектология*. 2003. № 5. 107-115 стр.
19. **Захаров, А.** *Как предупредить отклонения в поведении ребенка*. Москва: Просвещение, 1993. 129 стр.
20. **Зверева, О.** *Семейная педагогика и домашнее воспитание*. Москва: Академия, 2000. 160 стр.
21. **Колосова, С.** Особенности дезадаптации 6-7 летних детей с агрессивным поведением. *Вопросы психолога*. 2006. № 2. 50-56 стр.
22. **Краснощекова, Н.** *Сюжетно-ролевые игры для детей дошкольного возраста*. Ростов-на-Дону: Феникс, 2014. 251 стр.
23. **Куликова, Е., Козлова, С.** *Дошкольная педагогика*. Москва: Академия, 2002. 416 стр.
24. **Кураев Г., Пожарская Е.** *Возрастная психология*. Ростов-на-Дону: УНИИ валеологии РГУ, 2002. 146 стр.
25. **Литовченко, В.** *О проблеме адаптации. Компоненты адаптационного процесса*. Москва: Вече. 2001. 215 стр.
26. **Лямина, Г.,** *Воспитание и развитие детей раннего возраста*. Москва: Просвещение. 1976. 239 стр.
27. **Маклаков, А.** Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях. *Психологический журнал*. 2001. Т. 22. № 1. 16-24 стр.
28. **Мардахаев, Л.** *Социальная педагогика*. Москва: Гардарики, 2005. 269 стр.
29. **Менджритская, Д.** *Воспитателю о детской игре* Москва: Просвещение, 1982. 210 стр.
30. **Михайленко Н., Короткова Н.** *Организация сюжетной игры в детском саду*. Москва: Гном и Д, 2000. 96 стр.
31. **Налчаджян, А.** *Социально- психическая адаптация личности*. Ереван: АН, 1988. 340 с.
32. **Полонский, В.** *Словарь по образованию и педагогике*. Москва: Высш. шк., 2004. 511 стр.
33. **Савка, М.** *Возрастные особенности детей 3-4 лет*. 2012. [tiešsaiste] – [atsauce 5.09.2015.]. Pieejams: <http://www.b17.ru/blog/3678/>

34. **Сазонова, Н.** *Дошкольная педагогика*. Санкт-Петербург: Детство-пресс, 2010. 272 стр.
35. **Теплюк, С.** Улыбка малыша в период адаптации. *Дошкольное воспитание*. № 3, 2006. стр.29-35.
36. **Тонкова-Ямпольская. Р.** *Внешняя среда и психическое развитие ребенка*. Москва: Педагогика, 2004. 232 стр.
37. **Эльконин, Д.** *Психология игры*. Москва: Педагогика, 1978. 304 стр.
38. **Ядешко, В.** *Дошкольная педагогика*. Москва: Просвещение, 1978. 321 стр.

PIELIKUMI

Novērošanas protokols

Novērošanas vieta: pirmsskolas izglītības iestāde „X”

Novērošanas datums: 2015.gada 23.aprīlī.

Novērotājs: Olga Ružanska

Novērojamie: Felikss

Laiks	Bērnu darbības	Secinājumi
8-30 12-00 12-15	Pēc brokastīm bērni paceļ savus krēsliņus. Felikss negribēja to darīt. Gatavojoties pastaigai, Felikss atteicās uzvilkt cepuri Pastaigas laikā Felikss palīdzēja pedagogam sameklēt bumbu	Felikss dažreiz sadarbojas ar pieaugušiem
9-00	Muzikālās nodarbības laikā bērni gatavojās Mātes dienai. Felikss neizpildīja kustības, nedziedāja, nerunāja ar pedagogu	Feliksam ir grūtības verbālajā un neverbālajā komunikācijā ar citiem bērniem un pieaugušiem
10-20	Nodarbības laikā bērni zīmēja pavasari. Felikss lietoja nepareizas krāsas un nereaģēja uz pedagoga norādījumu.	Felikss neprot vērtēt savas neveiksmes, jo viņš nebija orientēts uz veiksmīgu rezultātu
11-45	Pastaigas laikā bērni spēlēja rotaļlaukumā un Viktorija nevarēja pārkāpt pāri solim. Felikss nepalīdzēja Viktorijai	Felikss nav izpalīdzīgs
13-30	Pirms diendusas Arina sāka raudāt, jo negribēja iet gulēt. Bērni sāka viņu mierināt un pierunāt neraudāt. Felikss neko nedarīja	Felikss neprot atpazīt citu bērnu emocijas
16-00	Brīvajā laikā bērni rotaļājās. Felikss pagrūda Gustavu un atņēma viņam mašīnu. Nevarēja paskaidrot savu rīcību	Felikss neprot vērtēt savu uzvedību un analizēt savu darbību
17-30	Pastaigas laikā bērni spēlēja bumbu un Felikss gribēja atņemt bumbu citiem, jo gribēja spēlēt pats. Tas viņam nesanāca un tad viņš meta ar akmeni bērniem	Felikss neprot atpazīt savas emocijas

3-4 gadus vecu bērnu sociālās adaptēšanās kritēriji

Kritērijs	Zems līmenis	Sākuma līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
Prasmes verbāli komunicēt ar vienaudžiem	Bērns neprot verbāli komunicēt ar vienaudžiem	Bērns maz komunicē verbāli ar vienaudžiem, atbild uz jautājumiem un atkārtoti teikto pēc lūguma	Bērns verbāli komunicē ar vienaudžiem, bet pēc cita bērna iniciatīvas	Bērns brīvi un pēc paša iniciatīvas verbāli komunicē ar citiem bērniem, aktīvi jautā un atbild uz jautājumiem
Prasmes verbāli komunicēt ar pieaugušajiem	Bērns neprot verbāli komunicēt ar pieaugušajiem	Bērns maz komunicē verbāli ar pieaugušajiem, atbild uz jautājumiem un atkārtoti teikto pēc lūguma	Bērns verbāli komunicē ar pieaugušajiem, bet pēc pieaugušā iniciatīvas un palīdzības	Bērns brīvi un pēc paša iniciatīvas verbāli komunicē ar pieaugušajiem, aktīvi jautā un atbild uz jautājumiem
Prasmes neverbālās komunikācijas	Bērns neprot neverbāli komunicēt	Bērns dažreiz lieto žestus un mīmiku komunikācijā, bet atsevišķi no verbālās komunikācijas	Bērns lieto žestus un mīmiku, taču neprot saprast cita cilvēka žestus un mīmiku	Brīvi lieto neverbālās komunikācijas elementus verbālās komunikācijas laikā, prot traktēt citu cilvēku lietotus žestus un mīmiku

Prasmes sadarboties ar vienaudžiem rotaļās	Bērns neprot sadarboties, rotaļājās vienatnē	Bērns dažreiz sadarbojas ar 1-2 bērniem, pasīvi, izpilda citu bērnu norādījumus	Bērns izpilda palīglovas rotaļas gaitā, nepieciešama pieaugušā palīdzība	Bērns aktīvi, brīvi un pēc paša iniciatīvas sadarbojās rotaļās ar citiem bērniem, tēlo dažādas lomas, prot organizēt rotaļu
Prasmes sadarboties ar pieaugušajiem dažādos režīma momentos	Bērns neprot sadarboties režīma momentos	Bērns dažreiz sadarbojas ar pieaugušo režīma momentos	Bērns sadarbojas dažādos režīma momentos, bet pēc pieaugušā aicinājuma	Bērns patstāvīgi ievēro dienas režīmu un sadarbojas ar pieaugušajiem
Prasmes būt izpalīdzīga u draudzīgam	Bērns ieslēgts sevī	Bērns sniedz palīdzību dažreiz pēc lūguma, ja tas neapgrūtina viņu. Draudzīgi izturas pret pieaugušajiem, ar bērniem piesardzīgs	Bērns draudzīgi izturas pret bērniem un pieaugušajiem, bet palīdzību sniedz tikai dažreiz, pēc lūgšanas	Bērns ir atklāts un draudzīgs pret bērniem un pieaugušajiem, ar smaidu ienāk grupā un ar smaidu satiek citus, patstāvīgi pieņem lēmumu par palīdzības sniegšanu
Prasmes atpazīt savas emocijas	Bērns neprot atpazīt savas emocijas	Bērns atpazīst tikai negatīvās un pozitīvās emocijas	Bērns atpazīst savas emocijas ar pieaugušā palīdzību	Bērns atpazīst un apzinās savas emocijas patstāvīgi

Prasmes atpazīt vienaudžu un pieaugušo emocijas	Bērns neprot atpazīt citu emocijas	Bērns atpazīst tikai negatīvās un pozitīvās emocijas	Bērns atpazīst citu emocijas ar pieaugušā palīdzību	Bērns atpazīst un apzinās citu emocijas patstāvīgi
Prasmes vērtēt savas veiksmes un neveiksmes	Bērns neprot vērtēt savas veiksmes un neveiksmes	Bērns prot vērtēt tikai veiksmes	Bērns apzinās un vērtē savas veiksmes un neveiksmes ar pieaugušā palīdzību	Bērns patstāvīgi apzinās un izvērtē savas veiksmes un neveiksmes, izdara secinājumus
Prasmes analizēt savas darbības rezultātus	Bērns neprot analizēt savu darbību	Bērns dažreiz analizē savu darbību, taču neapzinās tās rezultātus	Bērns prot analizēt savas darbības rezultātus ar pieaugušā palīdzību, neatzīst nepareizu darbību	Bērns patstāvīgi prot analizēt savas darbības rezultātus, atzīst negatīvus rezultātus un rod iespējas tos labot
Prasmes vērtēt savu uzvedību	Bērns neprot vērtēt savu uzvedību	Bērns dažreiz vērtē savu uzvedību, taču neapzinās to	Bērns vērtē savu uzvedību ar pieaugušā palīdzību	Bērns patstāvīgi prot vērtēt savu uzvedību un atzīst kļūdas
Prasmes vērtēt savas pašizjūtas	Bērns neprot vērtēt savas pašizjūtas	Bērns dažreiz vērtē savas pašizjūtas	Bērns prot vērtēt savas pašizjūtas ar pieaugušā palīdzību	Bērns patstāvīgi vērtē savas pašizjūtas

Sižeta lomu rotaļa „Ceļojums ar vilcienu”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem;
- Attīstīt neverbālo komunikāciju;
- Veicināt sadarbību rotaļā

Iepriekšējais darbs: bērni noklausās dziesmu par vilcienu, vēro vilciena attēlu, izgatavo vilciena maketu no tetrapakām.

Rotaļas gaita:

Audzinātāja: Bērni, paskatāties man galvā ir vilciena vadītāja cepure, vilciena vadītājs ir mašīnists. Kas grib doties ceļojumā ar vilcienu? Vai mūsu grupā ir vilciens? Piedāvāju izgatavot vilcienu pašiem.

Bērni ceļ vilcienu no krēsliem.

Emīls: Re, mūsu vilciens ir gatavs. Vai es varu būt mašīnists?

Audzinātāja: Vai mēs varam braukt ar vilcienu bez biļetēm? Un kur var nopirkt biļeti? Pareizi, kasē. Kas būs kasieris?

Nikola piesakās būt par kasieri un pārdot bērniem biļetes.

Audzinātāja: Vai visiem ir biļetes?

Mašīnists aicina pasažierus ieņemt savas vietas vilcienā.

Mašīnists: Vai visi sēž savās vietās? Tad es dodu signālu un vilciens dodas ceļojuma.

Bērni dzied dziesmu par vilcienu:

Čuk, čuk,čuk,čuk,
čuk, čuk, čuk, čuk,
vilciens pūš un elš,
Čuk, čuk,čuk,čuk,
čuk, čuk, čuk, čuk,
tālu vedīs ceļš.
Čuk, čuk,čuk,čuk,
uk, čuk, čuk, čuk,
līdzī nēmiet mūs!
Čuk, čuk,čuk,čuk,
čuk, čuk, čuk, čuk,
ai, cik jauki būs!

Bērni atdarina vilciena skaņas.

Audzinātāja: pietura. Šeit var padzert sulu. Glāzītes izveidosim no plaukstas, parāda, kā tas jādara. Mašīnists lej bērniem sulu. Mašīnists aicina bērnus ieņemt savas vietas un doties tālāk. Nākamā pietura mežs.

Audzinātāja: Kādas meža veltes jūs zināt?

Bērni atbild.

Audzinātāja: varbūt salasīsim ogas?

Bērni lasa ogas, Arvis palīdz Viktorijai lasīt ogas.

Mašīnists dod signālu – laiks ieņemt savas vietas vilcienā un atgriezties bērnudārzā.

Audzinātāja: bērni, vai Jums patika ceļot ar vilcienu? Vai mēs ceļosim vēl? Jūs esat lieli malači, jo jūs bijāt draudzīgi, izpalīdzīgi. Rotaļa ir beigusies, dosimies pusdienās.

Sižeta lomu rotaļa „Zoodārzs”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Veicināt sadarbību rotaļā;
- Attīstīt neverbālo komunikāciju;
- Mācēt vērtēt savu uzvedību.

Iepriekšējais darbs: pārrunas par dzīvniekiem, ekskursija uz zooloģisko dārzu, dzīvnieku veidošana no plastilīna.

Rotaļas gaita:

Audzinātāja: Bērni, vai Jums patika ekskursija uz zooloģisko dārzu?

Bērni: jā, patika

Audzinātāja: varbūt mēs izveidosim zooloģisko dārzu mūsu grupiņā.

Bērni sadala lomas: kasieris, kontrolieris, gidi. Bērni iegādājās biļetes kasē, kontrolieris tās pārbauda pie ieejas. Bērni apskata zoodārzu, pie katra dzīvnieka viņus sagaida gids. Un stāsta bērniem par šo dzīvnieku, kur tas dzīvo, ko ēd, kā tas jākopj.

Sižeta lomu rotaļa „Lelle saslima”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Attīstīt izpalīdzību un draudzīgumu;
- Mācēt atpazīt savas emocijas;
- Mācēt analizēt savas darbības rezultātus.

Iepriekšējais darbs: ekskursija uz medmāsas kabinetu, pārrunas par ārsta apmeklēšanu, ja bērns ir slims, animācijas filmas „Begemots, kas baidījās no potēm” noskatīšana.

Rotaļas gaita: lelle ar apsietu kaklu guļ gultā.

Audzinātāja: Berni, kas notika ar Lelli? Kāpēc viņai ir apsiets kakls? Kas viņai sāp?

Bērni: izsaka savas domas.

Audzinātāja: Lai Lelle varētu ātrāk izveseļoties, atvērsim savu poliklīniku.

Bērni: Jā!

Audzinātāja: Kas būs ārsts? Kas zina, kā jāārstē slimnieku?

Bērni: Austrā.

Audzinātāja: Kas būs Lelles mamma? Kas rūpēsies par Lelli?

Bērni: Arina, piezvani ārstam, Lelle ir saslimusi. Ārsts pieņem izsaukumu un atnāk apskatīt Lelli., uzklausa sūdzības, apskata lelli, mēra temperatūru, nozīme ārstēšanu un atkārtotu poliklīnikas apmeklējumu. Pēc tam ārsts dodas vizītē pie citiem slimniekiem.

Sižeta lomu rotaļa „Bērnudārzs”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Veicināt sadarbību rotaļā;
- Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem;
- Attīstīt verbālo komunikāciju ar pieaugušajiem.

Iepriekšējais darbs: pārrunas par bērnudārzu, kas tur strādā. Attēlu apskate, ekskursija pa bērnudārzu: mūzikas zāle, ēdnīca.

Rotaļas gaita: Audzinātāja piedāvā bērniem spēlēt bērnudārzu un sadala lomas: audzinātāja, auklīte, mūzikas skolotāja, pavāre. Bērnu vietā tiek izmantotas lelles un mīkstās rotaļlietas. Pārējie grupas bērni ir bērnu vecāki. Vecāki atved bērnus uz bērnudārzu, kur viņus sagaida audzinātāja. Pavāre gatavo brokastis, auklīte klāj galdus. Bērni paēd, nomazgā mutes un dodas uz mūzikas nodarbību. Skan dziesma „Kas dārzā” , bērni dzied un dejo. Pēc nodarbības bērni dodas pastaigā, ēd pusdienas un guļ diendusu. Pēc diendusas bērni rotaļājās, gaida vecākus un dodas mājās.

Sīžeta lomu rotaļa „Ģimene”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Mācēt vērtēt savas pašizjūtas;
- Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem un pieaugušiem;
- Mācēt atpazīt savas emocijas.

Iepriekšējais darbs: pārrunas par ģimeni, tās sastāvu, pienākumiem, attēlu un fotogrāfiju apskate, novērošana pastaigas laikā.

Lomas: mamma, tētis, vecmāmiņa, vecākā meita, atrās palīdzības ārsts.

Rotaļas gaita:

Audzinātāja: izņem no ratiem lelli. Kas tas ir?

Bērni: mazulis.

Audzinātāja: kāpēc viņš raud?

Bērni: Viņam ir vajadzīga mamma un tētis.

Audzinātāja: Protams, viņam ir vajadzīga mamma un tētis, tātad, viņam ir vajadzīga ģimene.

Bērni: sadala lomas.

Gabriela – es būšu mamma. Es rūpēšos par ģimenes locekļiem, gatavošu ēst, mazgāšu drēbes;

Gustavs – es būšu tētis. Es pelnīšu naudu, palīdzēšanu mammai saimniekot, iepirkšos veikalā.

Audzinātāja: es būšu vecmāmiņa.

Bērni: jā, vecmāmiņa mums lasa grāmatas, audzina mūs, cep pīrāgus un āda zeķes.

Audzinātāja: Un ko ģimenē dara bērni?

Bērni: palīdz mammai un tētim.

Audzinātāja: Ļoti labi, tagad bērnam ir mamma un tētis, vecmāmiņa un māsiņa. Bet kā tad bērnu sauc?

Mamma un tētis dod vārdu bērnam. Bērni izvēlās atribūtus rotaļai.

Vecmāmiņa: Labrīt, cik labi, ka šodien ir brīvdiena. Kā jums klājas?

Mamma: Labrīt, viss labi, tikai dēliņš slikti gulēja, viņam vajadzīgs jauns knupis.

Tētis: es aizbraukšu uz aptieku un nopirkšu.

Mamma: nopērc, lūdzu, vēl pamperus un piena maisījumu.

Vecmāmiņa: man ir recepte jaunām brillēm. Nopērc man lūdzu tās.

Tētis: iet uz garāžu un ar mašīnu brauc uz aptieku.

Vecmāmiņa: mazais raud, viņam jānomaina pamperis.

Mamma: vispirms es viņu nomazgāšu. Meitiņ, nāc tu man palīdzēt?

Mamma un meita mazgā bērnu, noslauka, apģērbj un ieliek gultā.

Tētis atgriežas ar pirkumiem. Mamma klāj galdu pusdienām.

Vecmāmiņa: kas mums šodien pusdienās?

Mamma: biešu zupa, kotletes, kartupeļu biezputra un salati. Mazajam – putra.

Visi pusdiena.

Vecmāmiņa: es varu iet pastaigāties ar mazo, kamēr jūs kārtojiet dzīvokli

Mamma un tētis paliek mājās un saved kārtībā dzīvokli.

Kad vecmāmiņa atgriežas, visi dzer tēju, skatās televizoru, bērni spēlējās.

Mamma: nu ir pienācis laiks doties gulēt.

Tētis un vecmāmiņa bučo bērnus un novēl saldu miegu.

Diena beigusies.

Audzinātāja: rotaļa beigusies, tagad saliksim visas mantas vietās.

Audzinātājā uzdod bērniem jautājumus:

Kādu rotaļu viņi spēlēja?

Kādas lomas bija rotaļā?

Ko darīja personāži?

Audzinātāja: malači bērni, Jums sanāca jauka rotaļa. Vecmāmiņai patīk cienāt savus mazbērnus, arī es jums atnesu pīrāgus. Visi cienājas ar pīrāgiem.

Sižeta lomu rotaļa „Gatavojamies pastaigai”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Veicināt sadarbību rotaļā;
- Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem;
- Attīstīt izpalīdzību un draudzīgumu

Iepriekšējais darbs: pārrunas par to, kāds ir gadalaiks, kāds apģērbs paredzēts zēniem, un kāds meitenēm.

Rotaļas gaita:

Audzinātāja: Bērni, pie mums ciemos atnāca lelle Viņa. Viņa grib ar Jums paspēlēties. Taču mums jādodas pastaigā.

Bērni aicina lelli pastaigā kopā ar viņiem. Taču lelle neprot pati ģērbties. Un bērni piedāvā viņai savu palīdzību. Bērni izņem no skapīša lelles apģērbus, izvēlās, ko vilks mugurā, ņemot vērā laika apstākļus, apģērbj lelli. Pēc pastaigas lelli izģērb. Bērni paskaidro savas darbības.

Sižeta lomu rotaļa „Veikals”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Veicināt sadarbību dažādās dienas gaitas nodarbībās un momentos;
- Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem;
- Attīstīt izpalīdzību un draudzīgumu.

Iepriekšējais darbs: Pārrunas par veikalu, par to, kas un ko pērk bērnu ģimene, attēlu apskate.

Rotaļas gaita:

Audzinātāja: Bērni, kādas dāvanas jūs saņemiet dzimšanas dienā? Pareizi, rotaļlietas, mums grupā arī ir daudz rotaļlietas, bet jādāvina jaunas. Kur tās var dabūt? Jā, veikalā.

Kur veikalā stāv rotaļlietas?

Bērni: Uz plauktiem.

Bērni saliek plauktā dažādas rotaļlietas un veido veikalu.

Audzinātājā: Kas tēlos pārdevēju? Melānija.

Ko dara pārdevēja?

Bērni: Palīdz izvēlēties pareizo preci.

Audzinātājā: Kas būs kasieris? Viktorija.

Ko dara kasieris?

Bērni: Saņem naudu par pirkumu.

Pārējie būs pircēji. Ko Jūs darīsiet?

Bērni: ar pārdevējas palīdzību izvēlēsimies rotaļlietas un maksāsim naudu kasierim.

Bērni izvēlās rotaļlietu, notiek aktīva komunikācija ar vienaudžiem, pārdevēja palīdz atrast vēlamo preci, kasieris nosaka samaksu saņem naudu.

Sižeta lomu rotaļa „Vizīte pie ārsta”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Mācēt atpazīt citu emocijas;
- Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem;
- Mācēt vērtēt savas veiksmes un neveiksmes

Iepriekšējais darbs: pārrunas par ārsta profesiju, animācijas filmas noskatīšanās un grāmatas „Dakteris Ai, kā sāp” lasīšana.

Rotaļas gaita:

Audzinātāja: Bērni, kurš no Jums šodien grib būt dakteris?

Pieteicās Marta. Pārējie bērni izvēlējās rotaļlietas un devās pie ārsta uz pieņemšanu. Katram „slimniekam” sava vaina: Lācim sāp zobīņš, jo viņš ēda daudz saldumus. Klaunam ir sasista piere. Lellei sāp kakls, jo viņa ēda saldējumu. Dakteris apskata slimnieces kaklu, mēra temperatūru, izraksta receptes, dod zāles. Anna ilgi pierunāja savu lelli atvērt muti un parādīt dakterim kaklu. Rotaļas gaitā notiek verbālā komunikācija starp ārstu un pacientu.

audzinātājā novēro, kā notiek komunikācija starp bērniem, atgādina, lai slimnieki neaizmirstu pateikties savam dakterim par sniegto palīdzību.

Sižeta lomu rotaļa „Rūķīša dzimšanas diena”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Veicināt sadarbību dažādās dienas gaitas nodarbībās un momentos;
- Veicināt komunikāciju ar vienaudžiem;
- Mācēt vērtēt savu uzvedību

Iepriekšējais darbs: Pārrunas par svētkiem, dzimšanas dienu, vārdadienu, tradīcijām, apsveikuma kartītes zīmēšana.

Rotaļas gaita:

Audzinātāja: Bērni, šodien mūsu Rūķim ir dzimšanas diena – viņš nodzīvoja mūsu grupā veselu gadu. Viņš aicina mūs ciemos.

- Bērni paņem apsveikuma kartiņas un dodas ciemos. Apsveic Rūķi, uzdāvina kartiņas. Elīza negribēja atdot kartiņu Rūķim, pat sāk raudāt.

Rūķis pateicas bērniem un lūdz palīdzēt uzklāt galdu. Bērni palīdz uzklāt galdu un kopā ar Rūķi cienājās ar saldumiem.

Elīza stāvēja malā, bērni mēģināja pierunāt viņu atdot dāvanu, taču viņa to izdarīja tikai tad, kad visi jau sēdēja pie galda.

Rotaļas gaitā audzinātājai jāpievērš uzmanība bērnu saskarsmei un komunikācijai.

Sižeta lomu rotaļa „Profesijas”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos

Uzdevumi:

- Veicināt sadarbību rotaļā;
- Attīstīt neverbālo komunikāciju;
- Mācēt analizēt savas darbības rezultātu

Iepriekšējais darbs: pārrunas par profesijām, izmantojot attēlus, skatoties grāmatas par profesijām, dzejoļu un literatūras lasīšana par profesijām, ekskursija uz virtuvi, medmāsas kabinetu.

Rotaļas gaita:

Īsas pārrunas.

Audzinātāja. Kādas profesijas jūs pazīstiet?

(Bērnu atbildes.)

Audzinātāja.

Lai strādātu par ārsti, frizieri, pārdevēju, jāaug lielam, daudz jāzina, tādēļ ilgi un cītīgi jāmacās, jāapgūst profesija. Lūk, cik ilgi jāgaida! Bet kā gribas tūlīt kļūt pieaugušiem un pastrādāt. Taisnība? Nu, tagad dosimies ceļojumā uz burvju pilsētu. Tur nokļūstot, visi bērni uzreiz kļūst pieauguši un var izvēlēties sev profesiju. Gribat tur nokļūt? Ar ko brauksim?

Bērni piedāvā (1 no 3 variantiem izvēlamies):

- ar vilcienu

Lai vilciens brauktu, mums ir vajadzīgs mašīnists. Lūkass būs mašīnists.

Skan mūzika, bērni brauc:

Čuku, čuku, čuku tūūuu,

Ripo vilcieniņš.

Visu dienu dziedādams,

Ripo vilcieniņš.

Audzinātāja. Nu, lūk, arī mūsu burvju pilsētiņa, Paskatieties viens uz otru. Jūs esat kļuvuši pieauguši. Varētu pastrādāt? Bet, kur var pastrādāt, paskatīsimies?.

Te mums „Veikals”. Kas grib kļūt par pārdevēju? Gabriela? Labi, (iekārtots pārtikas veikals, kartona naudas monētas)

Bet te mums „Skaistumkopšanas salons”. Meistars uztaisīs frizūru ar fēnu, ķemmi un suku.

Kas grib būt par frizieri? Viktorija? Labi, ieņem savu vietu.

Audzinātāja. Paskatieties, kas te - sarkanais krusts? Kas tur atrodas? Pareizi, slimnīca.

Kas grib būt par ārstu? Arvis? Labi.

Audzinātāja. Cik daudz interesanta mūsu pilsētā.

Spēle sākas. Katrs bērns ataino izvēlēto profesiju, pārējie – klientus. Pēc kāda laika:

Audzinātāja. Mūsu pilsēta iestājās nakts, darba diena beidzās, slēdz slimnīcu, frizētavu, veikalu. Visu sakārtosim.

Audzinātāja. Saki lūdzu, Arvi, kas tu šodien biji? Kā

tu ārstēji savus slimniekus? Kāds bija frizieris un kāds pārdevējs?

Bērni atbild.

Audzinātāja. Šodien visu profesiju pārstāvji labi izpildīja savas lomas, visi bijāt uzmanīgi, rūpīgi, Malači! Nu ir laiks atgriezties bērnudārzā. Ieņemam savas vietas vilcienā. Mašīnists – uz priekšu! Rotaļa beigusies.

Sižeta lomu rotaļa „Brauciens ar autobusu”

Mērķis: veicināt sociālo adaptēšanos, attīstīt interesi par rotaļu; mācīt attīstīt sižeta rotaļu, nostiprināt priekšstatus par vadītāja un kontroliera darbu; nostiprināt prasmes ievērot noteikumus sabiedriskajā transportā, veidot pozitīvas attiecības starp bērniem.

Uzdevumi:

- Attīstīt verbālo komunikāciju ar vienaudžiem;
- Veicināt sadarbību rotaļā;
- Veicināt komunikāciju ar vienaudžiem.

Iepriekšējais darbs: transporta novērošana pastaigas laikā, pārrunas par transporta veidiem, kāpēc ir vajadzīgs transports, didaktiskās rotaļas „Saliec transportu no daļām”, „Parādi transportu”; produktu piegādāšanas transporta novērošana; attēlu „Transports”, „Uz ielas” apskate, Agnijas Barto dzejoļa „Kravas mašīna” un Gitas Andersones grāmatas „Es un ceļš” lasīšana.

Nodarbības gaita:

Audzinātāja: Zvaniņš skan, visus kopā sauc. Kādi jūs esat malači – tik ātri atnācāt uz zvaniņa skaņu. Kādas skaņas jūs vēl zināt?

Bērni: atbild

Audzinātāja: un kādā ir šī skaņa?

Bērni: atmin. Tā rūc mašīna.

Audzinātāja: Malači. Un par kādu transportu ir šī mikla:

Apskata attēlu ar autobusu.

Audzinātāja: Pastāstiet, kas ir autobusā?

Bērni: sēdekļi, durvis, logi, vadītājs.

Audzinātāja: Un kur sēž vadītājs?

Bērni: kabīnē

Audzinātāja: atminiet miklu:

Paskaties, cik veikli

Transports piebrauca pie mums,

Nogadās bez rūpēm

Gan uz bērnudārzu, gan uz darbu mūs!(Autobuss)

Pareizi, un kā jāuzvedas autobusā?

Bērni: mierīgi jāsež, nedrīkst skaļi runāt, traucēt citus.

Audzinātāja: Kādi esat malači, cik daudz zināt par šo transportu. Vai gribiet doties braucienā ar autobusu?

Bērni veido autobusu no krēsliem. Sadala lomas: vadītājs, kontrolieris, pasažieri, policists. Bērni ieņem vietas autobusā, vadītājs sāk braukt.

Vadītājs: Cienījamie pasažieri, mūsu autobuss dodas ceļojumā pa pilsētu.

Audzinātāja: Es bušu jūsu gids. Pastatāties pa logu, cik daudz dažādas ēkas: augstas, zemas, modernas, vecas, ir dzīvojamās mājas, ir sabiedriskās celtnes, kur cilvēki strādā. Un kas atrodas šajā ēkā?

Bērni: atbild pēc attēla.

Pedagogs skaidro, ka cilvēki izmanto autobusu lai nokļūtu darbā, citi – pie ārsta, skolā...

Vadītājs ar savu darbu palīdz cilvēkiem nokļūt tur, kur vajag.

Autobusu apstādina policists.

Policists: sveiki, bērni! Jums ir ekskursija pa pilsētu? Tad Jums jāzina ceļa satiksmes noteikumi. Pa kādu ielas daļu brauc transports? Kā sauc ielas daļu, pa kuru iet cilvēki? Kur var šķērsot brauktuvi?

Bērni: brauktuve, trotuārs, „zebra” (gājēju pāreja)

Policists: uz tagad atminiet mīklu –

Kam ir trīs krāsas:

Pirmā saka Stop! Stop!

Otrā saka Gaidi! Gaidi!

Trešā saka Ej! Ej!?

Bērni: tas ir luksofors.

Policists: jūs varat braukt tālāk.

Autobuss brauc tālāk. Ienāk kontrolieris un pārbauda braukšanas biļetes.

Autobuss atgriežas bērnudārzā.

Audzinātāja: Esam atbraukuši. Izkāpjam no autobusa. Nākamreiz mēs dosimies ceļojumā ar...

Bērni piedāvā kādu citu transporta veidu.

ANKETA VECĀKIEM

Cienījamie Vecāki! Es esmu Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Pedagoģijas nodaļas 3.kursa studente un kvalifikācijas darba ietvaros veicu pētījumu par sižeta lomu rotaļas lomu bērnu sociālās adaptēšanas veicināšanā.

Lai noskaidrotu, kā notiek Jūsu bērnu sociālās adaptēšanās process, lūdzu Jūs aizpildīt šo anketu.

1. Kad Jūsu bērns sāka apmeklēt pirmsskolas iestādi:
 - Pirmo gadu
 - Otru gadu
 - Cits variants _____
2. Ar kādu noskaņu Jūsu bērns nāk uz pirmsskolas izglītības iestādi (turpmāk tekstā PII)
 - Ar labu
 - Ar sliktu
 - Cits variants_____
3. Jūsu bērnu interesē jaunas rotaļlietas, apkārtne PII:
 - Jā, vienmēr stāsta par jaunumiem
 - Jā, prasa nopirkt līdzīgas
 - Nē, interesi neizrāda
 - Cits variants_____
4. Jūsaprāt, bērns viegli komunicē ar pieaugušiem:
 - Jā
 - Nē
 - Cits variants_____
5. Jūsaprāt, bērns viegli komunicē ar vienaudžiem:
 - Jā
 - Nē
 - Cits variants_____
6. Jūsu bērns rotaļājās:
 - Vienatnē
 - Kopā ar citiem bērniem
 - Kopā ar pieaugušo
 - Cits variants_____
7. Jūsu bērns izmanto ikdienā neverbālo komunikāciju:

- Jā, vienmēr kopā ar verbālo
- Nē, neizmanto
- Dažreiz
- Cits variants_____

8. Bērns palīdz Jums dažādās darbībās:

- Jā
- Nē
- Pēc aicinājuma
- Cits variants_____

9. Jūs bērns ir izpalīdzīgs:

- Jā
- Nē
- Nezinu
- Cits variants_____

10. Jūsu bērns prot vērtēt un paskaidrot savas veiksmes un neveiksmes:

- Jā
- Nē
- Dažreiz
- Cits variants_____

11. Jūsu bērns prot atpazīt citu cilvēku emocijas:

- Jā
- Nē
- Cits variants_____

12. Jūsu bērns prot paskaidrot savu uzvedību konkrētā momentā:

- Jā
- Nē
- Dažreiz
- Cits variants_____

Pateicos par sadarbību!

ANKETA PIRMSSKOLAS PEDAGOGIEM

Cien. kolēģi! Es esmu LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Pedagoģijas nodaļas 3.kursa studente un kvalifikācijas darba ietvaros veicu pētījumu par „3-4 gadu vecu bērnu sociālās adaptēšanās sekmēšana sižeta lomā rotaļās pirmsskolas izglītības iestādēs”. Man ir svarīgi zināt Jūsu viedokli, tāpēc lūdzu atbildēt uz jautājumiem!

1. Jūsu izglītība:

- 1.līmeņa augstākā profesionālā izglītība
- Bakalaura grāds
- Maģistra grāds
- Vēl mācos
- Cits variants

2. Jūsu stāžs darbā pirmsskolas izglītības iestādē:

- Līdz 1 gadam
- Līdz 5 gadiem
- Līdz 10 gadiem
- Vairāk ka 10 gadi

3. Kādi no sociālas adaptēšanās kritērijiem Jūsaprāt ir būtiskāki (atzīmējiet katru 10 baļļu līmenī, 10-būtisks, 1-nav būtisks):

- Verbālā komunikācijas ar vienaudžiem;
- Verbālā komunikācija ar pieaugušajiem;
- Neverbālās komunikācijas izpausmes (žesti, mīmika, kustības, acu skats);
- Sadarbība ar vienaudžiem rotaļās;
- Sadarbība ar pieaugušajiem dažādos režīma momentos;
- Izpalīdzība un draudzīgums;
- Savu emociju atpazīšana;
- Vienaudžu un pieaugušo emociju atpazīšana;
- Savu veiksmju un neveiksmju vērtējums;
- Savas darbības rezultātu analīze;
- Savas uzvedības vērtējums;
- Savas pašizjūtas vērtējums;
- Cits variants

4. Vai Jūs sava darbā izmantojat sižeta lomu rotaļas bērnu sociālās adaptēšanas veicināšanā:
- Jā
 - Nē
 - Cits variants
5. Jā uz 4.jautājumu Jūs atbildējāt „Jā”, tad kādus sižetus izvēlās bērni:
- Sadzīves
 - Sabiedriskos
 - Patriotiskos
 - Kino un literatūras
 - Režisora
 - Cits variants
6. Jā uz 4.jautājumu Jūs atbildējāt „Nē”, tad kāpēc:
-

Pateicos par sadarbību!

Kvalifikācijas darbs „3-4 gadu vecu bērnu sociālās adaptēšanās sekmēšana sižeta lomu rotaļās pirmsskolas izglītības iestādē” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Pedagoģijas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: Olga Ružanska _____

paraksts un datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr.paed., doc. Līga Āboltiņa _____

paraksts un datums

Kursa darbs aizstāvēts komisijas sēdē

____.____.2016. prot. Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretāre: _____

paraksts un datums